

ÜNİVERSİTELERİN İHTİSASLAŞMA EKOSİSTEMİ VE DÖNÜŞÜMSSEL BİR MODEL ÖNERİSİ: NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

THE SPECIALISATION ECOSYSTEM OF UNIVERSITIES AND THE PROPOSAL OF A TRANSFORMATIONAL MODEL: THE CASE OF NEVSEHIR HACI BEKTAS VELI UNIVERSITY

Mehmet CANSIZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
mehmetcansiz@nevsehir.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5257-2620

Neval KARANFİL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
nevalkaranfil@nevsehir.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9220-0397

Utku Eren BAĞCI

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Rektörlük
uebagci@nevsehir.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5257-2620

ÖZ

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde, yenilik ve girişimcilik kültürü öne çıkmış ve bilgi üretim faktörleri arasında daha çok yer almaya başlamıştır. Bilginin üretilmesinde önemli bir merkez olan üniversiteler de bu süreçte iş yapış biçimleri değişen ve dönüşen kurumlar arasında yer almaktadır. Söz konusu dönüşüm, üniversitelerin geleneksel misyonlarına bölgesel kalkınmada üstlendikleri rolü ekleyerek üniversiteleri bölgesel yenilik sisteminde (BYS) sosyo-ekonomik gelişime katkıda bulunan birer aktör konumuna getirmiştir. Bu anlayış ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2016 yılında Mülga Kalkınma Bakanlığının da destek vermiş olduğu Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programı başlatılmıştır. Bu çalışmada, söz konusu program çerçevesinde şekillenen bölgesel kalkınma odaklı ihtisaslaşma ekosisteminin yapısını ve işleyişini belirleyen bileşenler, Parsons'ın Sistem Kuramı üzerinden analiz edilmiş ve ilgili analiz Bourdieu'nün Sermaye Kuramı ile genişletilmiştir. Çalışmada, Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programının BYS perspektifinden değerlendirilmesi temel amacı çerçevesinde; ekosistemin başlıca aktörlerinden biri olan üniversitelerin ihtisaslaşma sürecindeki konumları ve sürece sağlayacakları katkılar sahip oldukları kaynaklar ve paydaşlar noktasında ele alınmıştır. Söz konusu amaç paralelinde, 12 Kasım 2021 tarihinde Doğal ve Kültürel Miras Turizmi alanında Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Üniversitesi ilan edilen Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde (NEVÜ) ihtisaslaşma programı dâhilinde takip edilen işleyiş örnek vaka olarak sunulmuş ve bu çalışmanın ihtisaslaşan diğer üniversiteler için bir rehber işlevi görmesi ve ana projeye katkılar sunması hedeflenmiştir.

ABSTRACT

In the process of moving from an industrial to an information society, a culture of innovation and entrepreneurship has arisen, and information has become one of the factors of production. Universities, which are key centres of knowledge production, are among the institutions whose business practices have changed and transformed as an outcome of this process. This transformation has added the role of universities in regional development to their traditional missions, making them actors in the regional innovation system (RIS) that contribute to socio-economic development. With this understanding, the Council of Higher Education (YÖK) initiated the Mission Differentiation and Specialisation Aimed at Regional Development Programme in 2016, which was also supported by the abolished Ministry of Development. In this study, the components that determine the structure and functioning of the regional development-oriented specialisation ecosystem formed within the scope of this programme are analysed using Parsons' System Theory, which is enhanced with Bourdieu's Capital Theory. In this study, the position of universities, as one of the ecosystem's main actors, in the specialisation process and their contributions to the process are discussed in the context of their resources and stakeholders, within the framework of the main objective of evaluating the Mission Differentiation and Specialisation Aimed at Regional Development Programme from the perspective of the RIS. Aligned with the stated goal, the process within the specialisation programme at Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (NEVU), declared a Regional Development-Focused Mission Differentiation and Specialisation University in Natural and Cultural Heritage Tourism on November 12, 2021, was showcased as a case study with the aim of providing guidance to other specialised universities and supporting the main project.

Geliş Tarihi:

06.09.2023

Kabul Tarihi:

20.09.2023

Yayın Tarihi:

06.10.2023

Anahtar Kelimeler

Bölgesel yenilik sistemleri,
Bölgesel kalkınma,
İhtisaslaşma ekosistemi,
Üniversitelerin dönüşümü

Keywords

Regional innovation systems,
Regional development,
Specialization ecosystem,
Transformation of universities

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1356155>

Atıf/Cite as: Cansız, M., Karanfil N., & Bağcı, U. E. (2023). Üniversitelerin ihtisaslaşma ekosistemi ve dönüşümsel bir model önerisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi örneği.. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, İhtisaslaşma Özel Sayısı*, 315-336.

Giriş

Dünyadaki ekonomik yapılanmanın 1960'lı yıllarda bilgiye dayalı toplum ve ekonomiye geçmesiyle birlikte bilgi, üretim faktörleri arasında yerini almaya başlamıştır (Ünal, 2009; Cansız, 2016). Yenilik ve girişimcilik kültürünün oluşmaya başlaması ve buna ilişkin faaliyetler, teknolojik gelişmeyi, girişimciliği, araştırma-geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerini tetikleyerek üretim ve hizmet sektörlerini birbirine yakınsayacak şekilde dönüştürmeye başlamıştır. Bu çerçevede yenilik; birey, firma, kamu ve uluslararası kuruluşlar için diğer bir deyişle mikro, mezo ve makro düzeyde rekabeti doğrudan etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. 1960'lı yıllardan itibaren hâkim olan doğrusal yenilik modelinden 1990'lı yıllarda yenilik sistemi yaklaşımlara geçilmesi (Tödtling ve Kaufmann, 1999; Dökmen, 2009), yine 1960'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlayan ve 1980'lerde yaygınlaşan yenilikçi girişimcilik anlayışı (Cansız, 2013), teknolojiye kamu öncülüğünde yatırımlar yapılmaya önem verilmesi (Çalışır ve Gülmez, 2010) ve üniversitelerin eğitime dayalı modelden araştırma üniversitesi ve girişimci üniversite modeline geçiş süreçleri (Etzkowitz, 2001; Odabaşı, 2006; YÖK, 2020a) aynı dönemlere denk gelmektedir. Girişimcilik ve yenilik faaliyetlerinde önemli bir aktör olarak üniversiteler bu süreçte dönüşümün diğer aktörleri olan kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşlarının (STK) talep, beklenti ve kendi dinamiklerinden etkilenerek bölgesel kalkınma fonksiyonlarının da eklenildiği girişimci üniversiteye evrilmiştir (Röpke, 1998; YÖK, 2020a).

Türkiye'de de üniversiteler son 30 yıl içerisinde önemli dönüşümler geçirmişlerdir. 1990'lı ve özellikle 2000'li yıllardan sonra kamu tarafından hızlı bir şekilde oluşturulmaya başlanan teknoparklar ve Teknoloji Transfer Ofisleri (TTOlar) üniversiteler için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Diğer taraftan 1990'lı yıllardan beri Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) üniversitelerde akademisyenler üzerinden verdiği Ar-Ge destekleri 2000'li yıllardan itibaren araştırma altyapılarının desteklenmesine doğru kayması ve daha sistematik hale gelmesi, üniversitelerin bölgesel kalkınma anlamında rollerini ve dönüşümlerini desteklemek için yine önemli bir politika uygulamasıdır. Bu konudaki en kapsamlı adım Mülga Kalkınma Bakanlığı¹ tarafından atılmıştır. Türkiye'de üniversitelerin uzmanlaşma sürecinde en etkili araç 6550 sayılı kanun ile araştırma üniversitelerinin oluşturulmaya başlamasıyla sistematik hale gelmiştir (YÖK, 2020a). 2016 yılında yine Mülga Kalkınma Bakanlığı'nın girişimleri ve finansman desteğiyle ve buna paralel olarak üniversite sayısının artmasıyla Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi YÖK tarafından uygulanmaya başlanmıştır. 2023 yılı itibarıyla söz konusu proje kapsamında 23 üniversite Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesine dâhil edilmiş durumdadır. 2021 Kasım'da 7 üniversite ihtisaslaşma sürecine dâhil edilirken bunlardan birisi de Doğal ve Kültürel Miras Turizmi alanında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'dir (NEVÜ).

Bu çerçevede planlanan çalışma, genel olarak Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinin ekonomik, sosyal ve idari olarak incelenmesi, özel olarak ise NEVÜ'nün projeye dâhil olma süreci ve sonrasındaki çalışmaların analiz edilmesini içermektedir. Buna göre bu çalışmanın dört temel amacı bulunmaktadır: (1) Üniversitelerin bölgesel kalkınma odaklı ihtisaslaşma ekosisteminin bileşenlerini belirleyerek ekosistemin işleyişini ele almak, (2) Ekosistemin başlıca aktörlerinden biri olan üniversitelerin bilgi toplumundaki dönüşümlerini ele almak, (3) YÖK tarafından akademik kadro açısından desteklenerek uygulanmasına devam edilen finansal olarak ise Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından desteklenen "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinin" bölgesel yenilik sistemi perspektifinden analiz ederek programın değerlendirmesini yapmak ve (4) İhtisaslaşmaya dâhil olan bir üniversite olarak NEVÜ'de bu süreçte yapılanların bir haritasını ve modelini çıkararak hem ihtisaslaşan üniversitelere rehber olabilecek bir doküman ortaya koymak hem de ana projeye katkı sağlayacak önerilerde bulunmaktadır. Söz konusu amaçlar doğrultusunda, çalışmanın araştırma soruları ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Üniversitelerin bölgesel kalkınma odaklı ihtisaslaşma ekosisteminin oluşturulan bileşenler nelerdir ve işleyişleri nasıldır?
- Ekosistemin başlıca aktörlerinden biri olan üniversitelerin ihtisaslaşma sürecinde dönüşümü hangi koşullar tarafından şekillenmektedir?
- Ekosistemin işleyişinde iş birliğinin konumu nedir?
- İhtisaslaşma sürecinde üniversitelerin sahip oldukları sermaye tiplerinin ihtisaslaşma sürecinin başarısı üzerindeki etkileri nelerdir?
- İhtisaslaşma ekosisteminin kısıtları nelerdir?

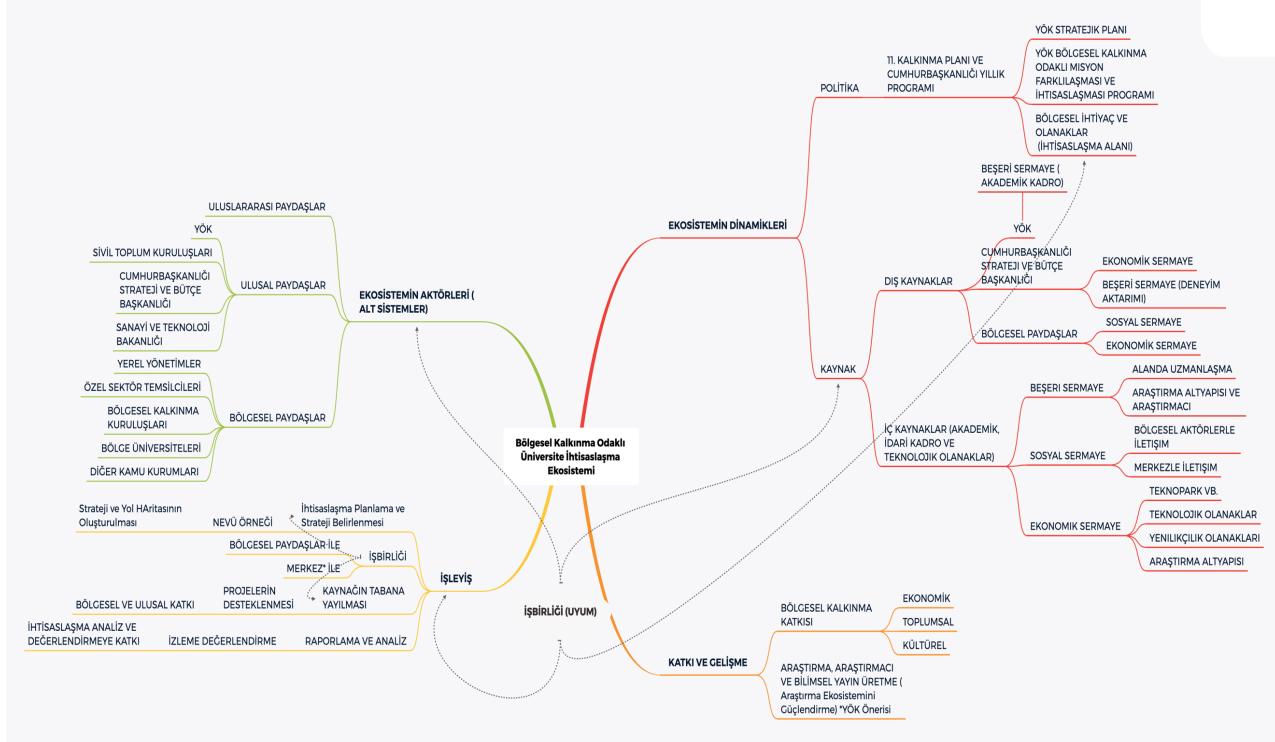
Yukarıda belirtilen amaçlar ve bu amaçlar çerçevesinde oluşturulan araştırma soruları, öncelikle üniversitelerin bölgesel kalkınma odaklı ihtisaslaşma ekosisteminin oluşturulan değişkenler belirlenmiştir. Söz konusu değişkenler, merkez, bölge ve üniversite ekseninde ele alınarak Sistem Kuramı çerçevesinde analiz edilmiştir. İhtisaslaşma

¹Cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmesiyle birlikte Mülga Kalkınma Bakanlığının söz konusu alandaki tüm yetki ve sorumlulukları Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığına devredilmiştir.

ekosistemi ile ilgili analiz, T. Parsons'ın Genel Eylem Kuramının bir parçası olan Sistem Kuramına dayandırılarak şekillendirilmiş, amaç ve bölgesel katkılar bağlamında bölgesel kalkınma tartışmaları ile, işleyiş bağlamında ise Bourdieu'nün sermaye kuramı ile genişletilmiştir. Söz konusu analizin merkezini ise sistemin başlıca aktörlerinden biri olan üniversitelerin bilgi toplumunda geçirdiği dönüşüm ve bölgesel kalkınmaya yaptıkları katkı oluşturmaktadır.

Çalışmada ihtisaslaşma ekosisteminin analizinin Parsons'ın Sistem Kuramına dayandırılmasının başlıca nedeni, söz konusu kuramın, sosyolojik perspektiften sistemlerin yapısal özellikleri ile işleyişlerini birleştirmiş olmasıdır. Yapısal-işlevselci paradigmaya temellenen kuramda, sistemler yapısal özellikleri bağlamında ele alınırken, işlevleri birey eylemini de içeren işleyiş ve faaliyetler üzerinden analiz edilir (Parsons, 1951, s. 20-22). Söz konusu analizde, sistemin işleyişinde gerek birey gerekse sistem bazında öne çıkan eylem ve faaliyetler belirli bir referans çerçevesinde şekillenen, güdülenen ve sistemin işleyişine odaklı biçimde (Parsons, 1951) açıklanmıştır. Diğer bir deyişle yapı işleyiş üzerinde belirleyici bir konumdadır. Ancak işleyişin sistemin başarı kapasitesi üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, işleyişi sağlayan eylemler ve bu eylemleri ortaya çıkaran birikime odaklanmak önem kazanmaktadır. Bu nedenle, ekosistemin bir alt sistemi olarak kategorize edilen üniversitelerin eylem kapasiteleri ele alınırken Bourdieu'nün sermaye kuramından faydalanılmıştır. Bourdieu'nün sermaye kuramı sistem kuramındaki yapısalçı anlayışı birey ve mikro düzeylerdeki farklılıkları da dikkate aldığı için benimsenen kuramsal çerçeveye esneklik kazandırarak analizin çerçevesine bütünsel bir yaklaşım getirmektedir. Bu noktada, Bourdieu'nün Sermaye Kuramı, üniversitelerin ve görevli personelinin sahip oldukları sosyal, beşeri ve ekonomik sermayeleri ve bu sermayelerin sistemin işleyişine sağladığı katkı ile ilgili açıklamaların temelini oluşturmaktadır.

1. Sistem Kuramı Çerçevesinde Bölgesel Kalkınma Odaklı İhtisaslaşma Ekosisteminin Bileşenleri

Şekil 1. Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversite İhtisaslaşma Ekosistemi

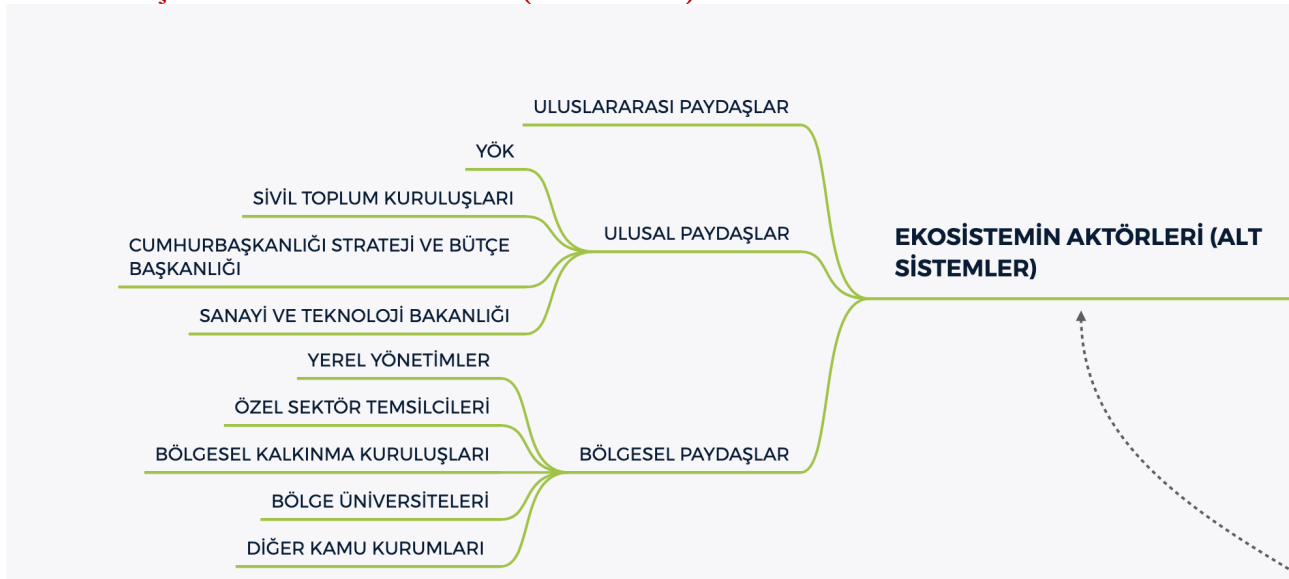
Parsons'ın (1956) toplumu ele almada kullandığı ancak tüm sistemlere uyarlanabilir olduğunu belirttiği sistem ile ilgili analizleri bir sistemi (kurumsal bağlamda bir organizasyonu), belirli bir amaç doğrultusunda bir araya gelen bireylerin eylemlerinin bir çıktı üretmek üzere örüntü haline geldiği mekanizmalar olarak tanımlar (s. 63- 64). Bir sistemin başlıca ayırıcı özellikleri, öncelikle belirlenmiş bir amaca sahip olması, bu amaca ulaşmak için eylemde bulunan bireylerden oluşması, söz konusu eylemlerin bağlayıcı politikalarla meşrulaştırılması, yönetici konumunda bulunan bireylerle düzenlenmesi, sistemin içerisinde bulunduğu üst sistemle uyum içerisinde olması ve sistemin ürettiği çıktılarının başka sistemlerce kullanılabilmesidir (Parsons, 1956). Parsons'ın (1956) analizinde söz konusu özellikler aynı zamanda, sistemin işleyişi ve varlığının devamı için yerine getirilmesi gereken zorunlulukları veya kalıp değişkenleri de ifade etmektedir. 'AGIL (Adaptation, Goal Attainment, Integration, Latency) triplestirmesi' olarak adlandırılan bu dört temel zorunluluk; 'uyum', 'amaca ulaşma', 'bütünleşme' ve gizil kalıp korunmasından oluşmaktadır (Landsberger, 1961, s. 219). Her bir sistem öncelikle kendi iç işleyişine sahip, tek başına varlığını sürdürebilen ancak bunu yaparken diğer sistemlerle iş birliği içerisinde olan, alt sistemlere sahip ve başka üst sistemlere bağlı bir mekanizmadır. İhtisaslaşma ekosistemi, farklı aktörlerin bir arada hareket ettiği alt sistemlere,

kapsayıcı politikalarla belirlenen temel bir hedefe ve alt amaçlara ve bunlara ulaşmada çeşitli kaynaklara sahip olan bir sistem özelliği göstermektedir. Ekosisteminin alt sistemleri, çalışmada ‘ekosistemin aktörleri’ olarak kavramsallaştırılmış olan, ekosistemde faaliyet gösteren, kendine has mekanizmaları, araçları, iç kaynakları ve işlevleri bulunan organizasyonları kapsar (Şekil 1). Bunlar üniversiteler başta olmak üzere, uluslararası, ulusal ve bölgesel aktörler olarak kategorize edilmiş ve ihtisaslaşma sürecinde aktif faaliyet göstermeleri, işleyiş ve katkı çıktılarına ortaklık etmeleri nedeniyle ihtisaslaşma sürecinin paydaşları olarak tanımlanmıştır.

Parsons tarafından sistemin işlevsel zorunluluklarından ‘amaca ulaşma’ olarak kavramsallaştırılan sistemin temel hedeflerinin ve bu hedeflere ulaştıracak araçların belirlenmesi ve kaynak dağıtım zorunluluğu (1956, s. 64), İhtisaslaşma ekosisteminin bileşenlerinden, ‘ekosistemin dinamikleri’ olarak kategorize edilmiştir. Bu dinamikler, ekosistemin hedef ve amaçlarını belirleyen kapsayıcı politikaları ve bölgenin ihtiyaçlarını; bu amaçlara ulaşmada kullanılacak olan kaynakları, diğer bir deyişle üniversitenin sahip olduğu sermaye tiplerini, bölgenin ve üniversitenin sahip olduğu diğer olanakları kapsamaktadır. Sistemin amacına ulaşması yönünde sistemin ve alt sistemlerinin bir bütün olarak koordineli biçimde hareket etmesi ‘bütünleşme’, kaynak kullanımını maksimize etmek adına alt sistemlerin kendi aralarında çevreleri ile uyumu ise ‘uyum’ işlevsel zorunluluğu olarak tanımlanır. Bu zorunluluklar ihtisaslaşma ekosisteminde sırasıyla ‘işleyiş’ ve ‘iş birliği’ bileşenleri olarak kategorize edilmiştir. Bir sistemin yerine getirmesi gereken son işlevsel zorunluluk olan ‘gizil kalıp korunması’, amaca ulaşma ve birlikte hareket etmede motivasyonun sağlanması ve sürdürülmesidir. İhtisaslaşma ekosisteminde bu zorunluluk ‘katkı ve gelişme’ bileşeni ile karşılanmaktadır. Belirlenen hedefler çerçevesinde alt sistemlerin gerekli motivasyona sahip olması, bu amaç ve hedefler doğrultusunda çalışmasına paralellik teşkil etmektedir. Bileşenlerin her biri ekosistemin varlığını ve işleyişini sürdürebilmesinde ve sürecin sonuçlandırılmasında etkili olan işlevleri yerine getirir. Söz konusu işlevlerin yerine getirilmesi, temelde iş birliği, etkin kaynak kullanımı ve bu kaynağı işleyebilecek sosyal, ekonomik ve beşeri sermayeye sahip olmalarına dayanmaktadır. Yapılan kategorileştirme döngüsel bir etkileşim içerisinde ekosistemin dinamik ve statik tarafları etrafında şekillendirilmiştir.

İhtisaslaşma ekosisteminin dayandığı temel ilkeler ise bölgesel yenilik sistemi anlayışı etrafında şekillenmiştir. Buna göre, bilgi toplumuna geçişle birlikte üniversitelerin değişen ve çeşitlenen işlevleri ve bölgesel kalkınmada artan önemleri, Ulusal Yenilik Sistemleri (UYS) anlayışından Bölgesel Yenilik Sistemleri (BYS) anlayışına doğru yaşanan değişim ile perçinlenmiştir. Firmalar, üniversiteler, araştırma kurumları, düzenleyici çerçeve gibi çeşitli kurumların etkileşimlerinin yenilikçi gelişme hedeflerine yönelik oluşturduğu ulusal ölçekteki altyapıyı ifade eden UYS, yeniliği doğrusal olarak ele alan bir anlayıştan ziyade etkileşimli bir anlayışla yeniden yorumlamaktadır (Lenger, 2006; Asheim vd., 2016). Kuramsal gelişimi ve yaygınlaşması 1980’lerin sonu ve 1990’ların başlarında Freeman (1987), Lundvall (1992) ve Nelson (1993) gibi iktisatçıların katkılarıyla gerçekleşen UYS, diğer yandan bazı araştırmacılar tarafından eleştirilmiş (bkz. Cooke vd., 1997) ve yetersiz olduğu düşünülmüştür (Lenger, 2006). Özellikle 1990’lardan itibaren BYS’ye olan ilgi artmaya başlamış ve 21.yüzyılın başlarında BYS literatürü oluşmaya başlamıştır (Asheim vd. 2011). BYS, Asheim ve Coenen’in (2005) ifadesiyle “bir bölgenin üretim yapısı içerisinde yeniliği destekleyen kurumsal altyapı” olarak tanımlanabilir (s. 1177).

1.1. İhtisaslaşma Ekosisteminin Aktörleri (Alt sistemler)

Şekil 2. Ekosistemin Aktörleri (Alt sistemler)

İhtisaslaşma ekosisteminin alt sistemlerini başta üniversiteler olmak üzere, uluslararası, ulusal ve bölgesel aktörler oluşturmaktadır (Şekil 2). Üniversiteler, bilgi toplumunda geçirdikleri dönüşüme paralel biçimde, bölgesel kalkınmada önemli bir işleve sahiptir. Söz konusu işlevin şekillenmesinde etkili olan unsurların başında, dünya çapında yaşanan bilgi toplumuna dönüşüm süreçleri gelmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya ekonomisi yeniden yapılanmaya başlamış, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler Küresel Kuzey'i hızla sanayi toplumundan bilgi toplumuna dönüştürmeye başlamıştır. Özellikle 1970'lerden itibaren sanayi toplumundan sanayi sonrası topluma ve bilgi toplumuna dönüş üzerine başlayan kuramsal tartışmalar halen devam etmektedir (Cansız, 2016a). Her ne kadar bilgi toplumu, farklı araştırmacılar tarafından post endüstriyel toplum (Bell, 1973), bilgi toplumu (Drucker, 1991), ağ toplumu (Castells, 2005) vb. farklı isimlerle değerlendirilmiş olsa da bu araştırmacılar ortaya çıkan bilgi toplumunun sanayi toplumundan teknolojik ve sosyo-ekonomik olarak çok farklı olduğu konusunda ortak zeminde buluşmaktadır (Tonta ve Küçük, 2005). Bilgi toplumu, kısaca "bilginin sermaye, hammadde, enerji ve insan gücü gibi üretim unsurlarından biri haline dönüştüğü, ekonomide hammadde ve ürün olarak kullanıldığı, herkes tarafından paylaşıldığı ve toplum içerisinde kültürel bir değer olarak kabul edildiği ve bilgi-iletişim teknolojisinin her alanda kullanılmaya başladığı toplum yapısı" (Rukancı ve Anameriç, 2004, s. 3) olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla üniversiteler, bilginin üreticisi ve kaynağı olarak bilgi toplumunda kilit bir rol oynamaktadır.

Toplumun sanayi toplumundan bilgi toplumuna dönüşüm süreci ve modernizmden postmodernizme doğru geçiş, 20. yüzyılın son çeyreğinde küreselleşmenin tetiklenmesi ile ivmelenmiştir (Yiğit ve Maden, 2019). Bu süreçte yerelliğe ve yerelleşmeye yapılan vurgu artmaya ve böylece, geleneksel bölgesel kalkınma politikaları da yerini yeni bölgeselcilik anlayışı çerçevesinde oluşturulan politikalara bırakmaya başlamıştır. Keynesyen ve Neoklasik yaklaşımlar ile karakterize edilen geleneksel anlayışın aksine yeni bölgeselcilik, sosyo-ekonomik ve kurumsal çerçeveleri dikkate alan, yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesini vurgulayan, bilgiyi ve yenilikçiliği ön plana çıkaran bir yaklaşımdır (Dulupçu vd., 2010). Bir başka deyişle yeni bölgeselcilik yaklaşımı bölgesel kalkınmada içsel dinamiklerin rolüne vurgu yapmaktadır ve bu yaklaşıma göre yerel aktörler bölgesel kalkınmada aktif rol oynamalıdır. Bu anlayış çerçevesinde, bölgeler bilgiye, araştırmaya ve yenilikçiliğe dayalı bir şekilde ve kendi kaynaklarını kullanarak kalkınmalıdır. Bu bağlamda yeniliği teşvik eden, yaratıcı bilgiyi üreten ve dağıtan, beşeri sermaye sağlayan üniversiteler, bölgesel kalkınmada rol oynayabilecek en önemli aktörlerden biridir (Odabaşı, 2006). Üniversiteler, araştırma ve yeniliğe dayalı akıllı uzmanlaşma stratejileri doğrultusunda hedef bölgenin önceden belirlenmiş spesifik alanlarda uzmanlaşmasında kritik bir rol üstlenirler (YÖK, 2020a).

BYS'nin gelişimi için bilgi ve yenilik çok önemli bir unsur olduğu için önemli bilgi kaynaklarından biri olarak üniversitelerin bölgesel kalkınmadaki rollerine ilişkin birçok teorik çerçeve geliştirilmiştir (Sungur, 2015). Üniversitelerin araştırma ve eğitim alanlarında üstlendikleri role ilaveten gelişen bu rol, üçüncü rol olarak tanımlanmaktadır. Üniversitelerin bölgesel kalkınmadaki rolleri temelde girişimci üniversite modeli, RIS3 modeli, Mode 2 üniversite modeli ve katılımcı bağlantılı üniversite modeli olmak üzere dört farklı konseptte tanımlanabilir (YÖK, 2020a). Tüm bu modellere göre üniversitelerin bölgesel kalkınmada bilgiyi üretme ve yayma rolünün haricinde bölgesel iş birliği ve etkileşimi geliştirmede de rolü bulunmaktadır.

Bir BYB'de bölgesel teknoloji politikalarının transferi, Cooke (1992) tarafından transferin kontrolü ve hizmetin sunumuna göre *taban yaklaşımı modeli*, *ağ yaklaşımı modeli* ve *dirigiste (devlet müdahalesi) modeli* olmak üzere üç ayrı model ile açıklanmıştır (Cansız, 2020). Bu üç model temel inisiyatif kaynağı, temel finansman kaynağı, hakim yetkinlikler, koordinasyon derecesi ve ihtisaslaşma derecesi boyutlarına göre birbirinden ayrılmaktadır. Taban yaklaşımı modelinin ayırt edici karakteristiği, teknoloji transfer ihtiyacının yerel düzeyde ve coğrafi ve tarihsel olarak eşitsiz bir şekilde başlaması ve finansmanın yerel bir şekilde piyasa işlemleri veya kamu kaynaklı yerel sübvansiyonlar aracılığıyla sağlanıyor olmasıdır. Ağ yaklaşımı modeli ise taban yaklaşımı modelinin bazı karakteristiklerini paylaşmakla birlikte sistem daha çok inisiyatif alması, politika oluşturması ve bölgesel veya federal yönetim düzeyinde hükümet tarafından finanse edilmesi yönleriyle ayrılmaktadır. Bu modelde merkezler farklı kurumlar arasında koordinatör görevi gördüğü için yönettikleri yerel bilgi ile bölgesel ihtisaslaşmayı kolaylaştırmaktadır. Son olarak dirigiste modeli, tabandan gelen inisiyatifin yetersiz olduğu yerlerde inisiyatifin temel kaynağı bölgesel veya federal düzeyde devlettir. Bir başka deyişle yukarıdan aşağı bir yapılanmanın mevcut olduğu dirigiste modelinde temel finansman kaynağı ise yine merkezi hükümet tarafından sağlanmaktadır. Dirigiste modeli ile yapılan merkezler, ulusal ölçekli planlamalar ile kurulur ve yürütülürler ve dolayısıyla bu tür bölgesel merkezlerin ihtisaslaşma düzeyleri oldukça yüksektir. Fransa, dirigiste modelinin açık bir uygulayıcısıdır ve özellikle Rhône-Alpes bölgesinde bu modeli başarıyla uygulamıştır (Lawton Smith, 2003). Türkiye'de üniversitelerin misyon farklılaşması ve ihtisaslaşması süreci, temel inisiyatif kaynağının ve temel finansman kaynağının merkezi hükümet olduğunu göstermektedir. Ulusal politikalar doğrultusunda ilan edilen ihtisas üniversiteleri dirigiste modeli ile yapılanmıştır.

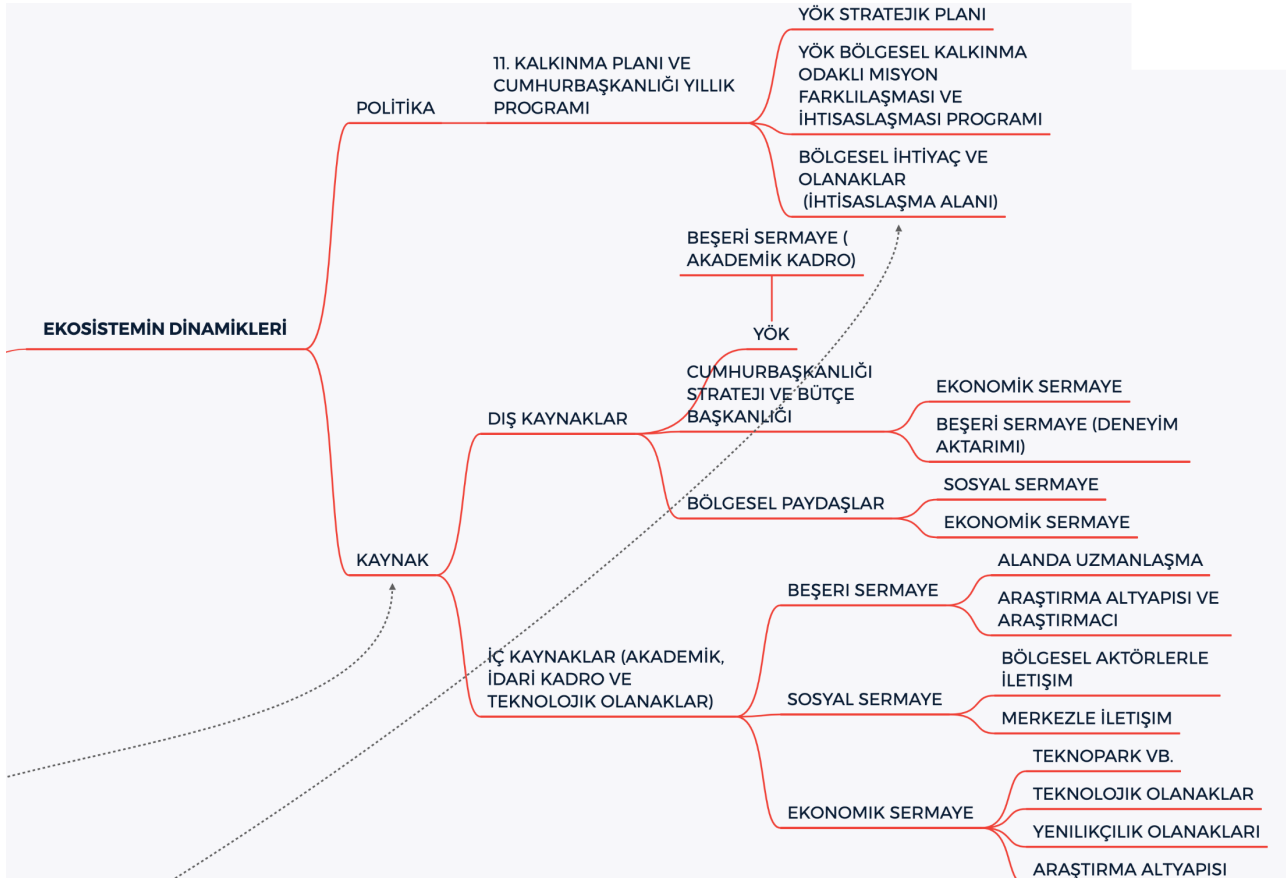
İhtisaslaşma ekosisteminin uluslararası aktörleri, üniversitelerin üreteceği projelerde paydaşlık edebilecekleri ilgili alanda faaliyet gösteren uluslararası kurumları ve yurtdışındaki üniversiteleri işaret etmektedir. Uluslararası

paydaşlar, YÖK'ün ihtisaslaşma çıktıları arasında öngördüğü noktalardan biri olan gerek üniversitelerin uluslararasılaşması çerçevesinde kaynak ve iş birliği noktalarında ve gerekse de üniversitelerin küreselleşme süreçlerine eklenmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda bir akademik bilgi kaynağı olarak yabancı üniversite ve enstitü gibi akademik araştırma organizasyonları, üniversitelerin küresel bilgiyi bölgeye transfer etme sürecinde rol oynarlar (YÖK, 2020a). Söz konusu uluslararası paydaşlarla yürütülen uluslararası projeler, öğrenci ve öğretim üyesi değişim programları gibi iş birlikleri ve bu iş birlikleri sayesinde gerçekleştirilen bilgi, teknoloji, inovasyon ve fon transferleri, üniversitelerin beşeri, sosyal ve ekonomik sermayelerini arttırmalarında da etkindir.

İhtisaslaşma ekosisteminin ulusal aktörleri ise özellikle YÖK, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi merkezi kurumlar başta olmak üzere, ulusal STK'lar, odalar ve birlikler gibi merkezi ulusal yapıları içermektedir. Söz konusu kurum ve kuruluşlar, sistemin işleyişi açısından, kurulan iş birlikleri çerçevesinde yaptıkları katkılar bakımından önemlidir. YÖK, İhtisaslaşma politikalarının belirlenmesi, üniversiteleri bu politikalara dâhil ederek denetleme, bilgi ve deneyim aktarımı gibi düzenleyici pozisyonunda bir aktör konumunda olduğu gibi aynı zamanda üniversitelere araştırma olanaklarının ve akademik kadroların geliştirilmesi, ihtisaslaşma alanlarına uygun olarak vermiş olduğu yurtdışı lisansüstü burs imkanları noktasında kilit bir noktada bulunmaktadır (YÖK, 2020a). Bu nedenle, ekosistemin aktörü olarak ekosistemin değişkenlerinin belirlenmesi, işleyişi, amaca ulaşması ve iş birliği bileşenlerinin tamamında etkin bir pozisyona sahiptir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı da merkezi aktörlerden biri olarak ekosistemin amaçları ve özellikle de araçlarının temelini oluşturan kaynakları sağlama noktasında önemli bir konumdadır (YÖK, 2020a).

İhtisaslaşma ekosisteminin bölgesel aktörleri ise yerel yönetimler, özel sektör temsilcileri, bölgesel kalkınma kuruluşları, bölgedeki diğer üniversiteler ve diğer kamu kurumlarından oluşmaktadır. Söz konusu kurumlar, bölgesel kalkınmanın diğer aktörleri olarak eş zamanlı faaliyet gösterdikleri için kurumlararasılık ilkesi çerçevesinde, bölgenin ihtiyaçları, olanak ve kapasitesi doğrultusunda ortak faaliyet alanlarında iş birliği açısından önem arz etmektedir.

1.2. İhtisaslaşma Sürecinin Dinamikleri ve Sermaye Kuramı Çerçevesinde Üniversitelerin Sermaye Tipleri

Şekil 3. Ekosistemin Dinamikleri

Sistem kuramı çerçevesinde, bir sistemin yöneldiği bir amaca, bu amacı tanımlayan bir değerler sistemine ve amaca ulaşmayı sağlayacak araçlara sahip olması gerekir. Bu değerler sistemi, sistemin işleyişini, sisteme ve alt sistemlerine

amaçları doğrultusunda hareket etme yollarını ve ona meşruiyet kazandıran çerçeveyi sağlar (Parsons, 1956, s. 67-68). Sistemler ve alt sistemler, belirlenen bu amaca ulaşmak adına sahip olduğu kaynakları en verimli şekilde kullanarak tüm araçları maksimize etmeye çalışır (Parsons, 1956, s. 64-66). İhtisaslaşma ekosisteminde bu zorunluluk, Şekil 3'te yer aldığı üzere, ekosistemin 'dinamikleri' olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu dinamiklerin başında, ekosistemin temel hedef ve amaçlarını belirleyen kapsayıcı politikaları ifade eden 11. Kalkınma Planı ve Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, YÖK Stratejik Planı ve YÖK Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programı gelmektedir. Söz konusu politikalar, ekosistemin temel amaçlarını ve bu amaçlara ulaşma noktasında parametreleri belirlediği gibi aynı zamanda amaçlara ulaşılmasını sağlayacak beşeri, sosyal ve ekonomik sermaye aktarımını gerçekleştiren mekanizmalardır. Ekosistemin düzenleyici tabanını oluşturan diğer dinamikler arasında, ihtisaslaşma alanının belirlenmesinde etkili olan, üniversitenin bulunduğu bölgenin ihtiyaçları ve olanakları gelmektedir. Her bir ihtisas üniversitesinin ihtisas alanı belirlenirken üniversitenin bulunduğu ilin potansiyelleri ile üniversitenin mevcut ve gelecekte sahip olması planlanan altyapısı göz önünde bulundurulmuştur (YÖK, 2020a). Böylece yerelliği koruyarak bölgesel ihtiyaçlar ve potansiyeller doğrultusunda sürdürülebilir bir şekilde bölgesel kalkınma hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmada kullanılacak olan araçlar da yine ekosistemin amaca ulaşma işlevsel zorunluluğunun bir parçası olarak üniversitenin sahip olduğu beşeri, sosyal ve ekonomik sermaye tiplerini, bölgenin ve üniversitenin sahip olduğu teknolojik, araştırma altyapısı ve yenilikçilik gibi diğer olanakları kapsamaktadır.

1.2.1. Türkiye'de İhtisaslaşma Politikaları ve NEVÜ

Türkiye'de üniversitelerin dönüşüm süreci her ne kadar gelişmiş ülkelere göre daha geç başlamış olsa da özellikle 1990'lardan beri bu çerçevede izlenen politikalar ile önemli bir yol kat edilmiştir. 1990'larda TÜBİTAK ve DPT tarafından akademisyenler üzerinden üniversitelere verilen Ar-Ge destekleri ile ilk adımlar atılmaya başlanmış, 2000'li yıllarda ise daha organize ve sistematik bir şekilde üniversiteleri desteklemeye yönelik politikalar izlenmiştir. 2001 yılında Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) yasası yürürlüğe girmiş ve böylece üniversiteler, Ar-Ge merkezleri veya diğer araştırma kurumları ile yakın ilişkili olan ve teknoloji odaklı şirketlerin faaliyet gösterdiği, geliştirilen yenilikçi projeler ile bölgesel kalkınmada rol oynayan TGB'ler kurulmaya başlanmıştır. Söz konusu yasadan önceki dönemde faaliyet gösteren ODTÜ Teknokent ve TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi-MAM ise yasa yürürlüğe girdikten sonra TGB sınıfına dâhil edilmiştir (Özer, 2011). Kanunda TGB olarak tanımlanan bu bölgeler, pratikte teknopark olarak da anılmaktadır (Cansız ve Şavlı, 2022). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ile üniversiteler arasındaki bir protokole göre KOSGEB tarafından desteklenmek üzere bazı üniversitelere çeşitli Ar-Ge projelerinin gerçekleştirilebilmesi için Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) de kurulmuştur (Lenger, 2006). Ancak 2016'da Mülga Kalkınma Bakanlığı'nın attığı adımla 6550 sayılı kanun ile araştırma üniversitelerinin oluşturulmaya başlanması daha etkin ve kapsamlı bir girişim olmuştur. Bu girişimin ardı sıra Mülga Kalkınma Bakanlığı'nın hem başlangıç hem kurgu hem de finansman aşamalarında öncü olduğu Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi, YÖK tarafından uygulanmaya başlamıştır.

Üniversitelerin yeni bölgeselcilik anlayışıyla, bölgesel kalkınmaya katkılarının artırılmasına ve ihtisaslaşma süreçlerine yönelik adımların atılmasında YÖK'ün 2015 yılında düzenlemiş olduğu toplantılar serisi ilk önemli girişimlerden biri olmuştur. Bingöl Üniversitesi ve Ordu Üniversitesi'nde gerçekleştirilen bu toplantılarda, yerel ve bölgesel kalkınmada üniversitelerin üstleneceği üçüncü role değinilmiş ve üniversitelerin tek tipten uzaklaşarak çeşitliliğe yönelmeleri ve bazı spesifik alanlarda uzmanlaşmalarının gerekliliği üzerinde durulmuştur (YÖK, 2020a). YÖK öncülüğünde aynı yıl, 2006 ve sonrasında kurulmuş üniversite rektörleriyle yapılan toplantılar ile Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması çalışmaları başlatılmıştır. 2016 yılında, yukarıda da vurgulanmış olduğu üzere Mülga Kalkınma Bakanlığının ve YÖK'ün iş birliğiyle pilot uygulama olarak 5 üniversite seçilmiştir (SBB, 2018; YÖK, 2020a). Üniversitelerin ihtisaslaşmalarına yönelik politikalar ve tedbirler 10. ve 11. Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda çerçevelerinde de kendine yer bulmuştur. Buna göre hem araştırma üniversiteleri hem de ihtisaslaşan üniversitelere yönelik sorumlu ve iş birliği yapılacak kuruluşlar belirlenmiş ve akademik kapasite ve fiziki altyapı oluşturma doğrultusunda bu üniversitelerin desteklenmelerine karar verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Kalkınma Planı ve Yıllık Programlarda İhtisaslaşma Politikaları

Yılı Cumhurbaşkanlığı Programı	Politika/Tedbir	Sorumlu/İş birliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
11. Kalkınma Planı Tedbir	Yükseköğretimde çeşitliliğinin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.560)		
2023	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi	YÖK (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi

	kapsamındaki üniversiteler akademik kapasite ve fiziksel altyapı oluşturulması doğrultusunda desteklenecektir.	Başkanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	kapsamındaki 22 üniversitenin desteklenmesine devam edilecektir.
2022	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi kapsamındaki üniversiteler akademik kapasite ve fiziksel altyapı oluşturulması doğrultusunda desteklenecektir.	YÖK (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi kapsamındaki 15 üniversitenin desteklenmesine devam edilecektir.
2021	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi kapsamındaki üniversiteler akademik kapasite ve fiziksel altyapı oluşturulması doğrultusunda desteklenecektir.	YÖK (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi kapsamındaki 15 üniversitenin desteklenmesine devam edilecektir.
2020	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinin kapsamı genişletilecektir.	YÖK (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi kapsamında 10 üniversite desteklenecek, proje kapsamının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.
2019	Üniversitelerin ihtisaslaşmasına yönelik programların uygulanmasına devam edilecektir.	YÖK (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi kapsamında seçilen beş pilot üniversitede ihtisaslaşma çalışmaları desteklenmeye devam edilecektir. İlave beş üniversite daha proje kapsamına alınacaktır. Araştırma Üniversiteleri Programı kapsamında belirlenen 10 araştırma üniversitesi ve beş aday araştırma üniversitesinin uluslararası alandaki rekabet gücünü artırmaya yönelik desteklere devam edilecektir.
10. Kalkınma Planı Tedbir	Yükseköğretim sistemi, hesap verebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, ihtisaslaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde kalite odaklı rekabetçi bir yapıya dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.161)		
2018	Üniversitelerin ihtisaslaşmasına yönelik programların uygulanmasına devam edilecektir.	YÖK (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Üniversiteler	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi kapsamında seçilen beş pilot üniversitede ihtisaslaşma çalışmaları desteklenecektir. Araştırma Üniversiteleri Programı kapsamında belirlenen 10 araştırma üniversitesi ve beş aday araştırma üniversitesinin uluslararası alandaki rekabet gücünü artırmaya yönelik destekler verilecektir.

Kaynak: (SBB, n. d.²; SBB, n. d.³)

İlk olarak beş pilot üniversitenin desteklenmesiyle başlayan İhtisaslaşma Projesi'nin, çok kısa bir süre içerisinde kapsamı genişletilmiştir (Tablo 1). Bu çerçevede 2021 yılından itibaren proje kapsamına dâhil edilen üniversitelerin akademik kapasite ve fiziksel altyapı yönlerinden desteklenmelerini içeren politikalara vurgu yapılmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra ihtisaslaşan üniversite sayısı da peyderpey artarak beş yıl içerisinde 22'ye yükselmiştir. Üniversitelerin ihtisaslaşma sürecinden sorumlu ve bu süreçte iş birliği yapacak olan kurumlar yıllar içerisinde

² <https://www.sbb.gov.tr/yillik-programlar/>

³ <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>

Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı gibi bakanlıkların ilga edilmesiyle değişiklik göstermiş olsa da yapısal olarak değişmemiş olup 2023 itibarıyla YÖK, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜBİTAK ve üniversitelerden oluşmaktadır (Tablo 1).

İlk etapta Bingöl Üniversitesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi ve Uşak Üniversitesi üç aşamalı bir değerlendirme sonucunda ihtisaslaşan üniversiteler olarak belirlenmiş ve bu üniversitelere Mülga Kalkınma Bakanlığı tarafından yıllık yatırım programları kapsamında bütçe aktarılmıştır (YÖK, 2020a). İhtisaslaşma çağrısına üniversiteler tarafından yoğun ilgi gösterilmiş ve başvuru yapan üniversiteler arasından 17 üniversitenin daha seçilmesiyle ihtisaslaşan üniversite sayısı 22'ye yükselmiştir (Tablo 2). Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın belirttiği üzere ihtisaslaşma süreciyle "üniversitelerin buldukları bölgedeki kalkınma potansiyelini harekete geçirmeleri amacıyla tarım ve havza bazlı kalkınma, hayvancılık, sağlık ve çevre, ormancılık, tekstil, jeotermal, akıllı lojistik ve bütünleşik bölge uygulamalarıyla makine ve imalat teknolojileri alanlarında desteklenen projeler ile üniversite sanayi iş birliğinin kurulması ve bölgede üretilen ekonomik değer artırılması amaçlanmaktadır" (SBB, 202, s.237). Dolayısıyla ihtisaslaşan her bir üniversitenin ihtisas alanları buldukları bölgenin mevcut ekonomik yapısı, kaynakları ve eğilimleri ile doğrudan ilişkilidir (Tablo 2).

Tablo 2. 2023 Yılı Yatırım Programında İhtisaslaşma Kapsamında Yatırım Programında Yapılan Kaynak Tahsisi

Üni. Sayısı	İhtisaslaşma İlan Tarihi	Üniversite ve İhtisas Alanı	2023 Yılı Yatırım Programı (Bin TL)			
			Başlangıç Bitiş Tarihi	Proje Büyüklüğü	Toplam Harcama	Yılı Ödeneği
1	2016	Bingöl Üniversitesi; Tarım ve Havza Bazlı Kalkınma	2017-2023	61.287	44.282	17.000
2		Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi; Hayvancılık	2017-2023	54.229	41.229	13.000
3		Düzce Üniversitesi; Sağlık ve Çevre	2017-2023	68.515	56.515	12.000
4		Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi; Tarım ve Jeotermal	2017-2023	43.810	31.810	12.000
5		Uşak Üniversitesi; Tekstil, Dericilik ve Seramik	2017-2023	24.516	21.516	3.000
6	2018	Aksaray Üniversitesi; Sağlık ve Spor	2020-2024	15.000	9.000	3.000
7		Kastamonu Üniversitesi; Tabiat Turizmi ve Ormancılık	2020-2024	39.500	21.500	17.000
8		Muş Alpaslan Üniversitesi; Hayvancılık	2020-2024	20.000	12.000	4.000
9		Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi; Çay	2020-2024	20.000	11.000	3.000
10		Siirt Üniversitesi; Tarım ve Hayvancılık	2020-2023	24.000	16.000	8.000
11	2020	Kırklareli Üniversitesi; Gıda	2021-2025	15.000	9.000	3.000
12		Bartın Üniversitesi; Akıllı Lojistik ve Bütünleşik Bölge Uygulamaları	2021-2025	57.200	11.300	13.000
13		Hitit Üniversitesi; Makine ve İmalat Teknolojileri	2021-2025	25.000	12.000	12.000
14		Yozgat Bozok Üniversitesi; Endüstriyel Kenevir	2021-2025	30.000	9.500	10.000
15		Artvin Çoruh Üniversitesi; Tıbbi ve Aromatik Bitkiler	2021-2025	40.000	8.400	4.000

16	2021	Batman Üniversitesi; Enerji	2023-2023	2.000	0	2.000
17		Giresun Üniversitesi; Fındık	2023-2026	15.000	0	3.000
18		Gümüşhane Üniversitesi; Madencilik	2023-2025	11.169	0	3.000
19		Iğdır Üniversitesi; Katma Değeri Yüksek Tarımsal Ürünler	2023-2026	18.617	0	5.000
20		Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi; Hassas Tarım Uygulamaları ve Yenilikçi İşleme Teknolojileri	2023-2026	30.000	0	10.000
21		Munzur Üniversitesi; Stratejik Hammaddeler ve İleri Teknoloji Uygulamaları	2023-2026	30.000	0	10.000
22		Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi; Doğal ve Kültürel Miras Turizmi	2023-2026	40.000	0	10.000
Toplam			2017-2026	684.843	315.052	177.000

Kaynak: (SBB, 2023)

Üniversitelere 2023 Yılı Yatırım Programında İhtisaslaşma süreci kapsamında tüm süreç için tahsis edilen toplam kaynak yaklaşık olarak 685 milyon TL'dir (Tablo 2). Proje büyüklüğüne göre üniversitelere 2 milyon ila 68,5 milyon TL arası kaynak tahsis edilmiş olup bu kaynak proje süreci boyunca yıllara göre ödenekler şeklinde tahsis edilmektedir. Söz konusu ihtisaslaşma bütçeleri, Sayıştay'ın denetim raporlarında yer almamaktadır⁴.

1.2.2. Üniversitelerin Kaynakları

Ekosistemin dinamiklerinden bir diğeri, belirlenen amaçlara ulaşmak için ihtiyaç duyulan kaynaklardır. Söz konusu kaynaklar, alt sistemlerin sahip olduğu teknik olanaklar, ekonomik kaynaklar, binalar, servisler ve insan gücü gibi unsurları ifade eder. Her sistem ve alt sistem amaca ulaşmak adına iç kaynakların yanı sıra dış kaynaklardan da faydalanmaya ihtiyaç duyar (Parsons, 1956, s. 70-72). İhtisaslaşma ekosisteminin başlıca aktörü olan üniversitelerin sahip olduğu kaynaklar sosyal, ekonomik ve beşeri sermaye tipleri üzerinden kategorize edilen iç ve dış kaynaklardan oluşmaktadır. Buna göre, üniversitelerin dış kaynaklarının başlıcaları, üniversite dışındaki kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanan sermayedir. Üniversitelerin ihtisaslaşma sürecinde ihtiyaç duyacağı teknolojik altyapı ve araştırma olanaklarının desteklenmesi için gerekli olan ekonomik sermayenin başlıca kaynağı Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından sağlanmaktadır. Sunmuş olduğu mali kaynaklar ile ihtisaslaşma projelerinin finansal olarak desteklenmesini sağlayan Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, bu misyonu ile üniversitelere ekonomik sermaye sağlamaktadır (YÖK, 2020a). Buna ek olarak, bölgesel, ulusal ve uluslararası paydaşlarla gerçekleştirilecek iş birliği neticesinde elde edilecek ekonomik ve beşeri sermayeden oluşan kaynaklar da üniversitelerin dış kaynakları arasında yer almaktadır. YÖK de üniversitelere araştırma olanaklarının ve bölgesel çıktılarının geliştirilmesi noktasında akademik kadro tahsis ederek beşeri sermaye noktasında kaynak aktarımı sağlamaktadır.

İhtisaslaşma sürecinde üniversitelerin sahip olduğu temel sermaye, akademik ve idari personelin ürettiği katma değere dayalı iç sermayedir. Beşeri, sosyal ve ekonomik sermayeden oluşan bu sermaye, sistem kuramında sistemlerin sahip olması gereken kaynaklara ve bu kaynakların başında gelen personele işaret eder. Buna göre, sistemler ve alt sistemlerin amaçları doğrultusunda karar alan ve bu kararları uygulayan personel, sistemlerin amaca ulaşmasındaki başlıca kaynağı teşkil eder (Parsons, 1956, s. 67-72). Bilginin üretilmesi, yayılması ve aktarılması gibi rolleri doğrultusunda bilgi merkezlerinden biri olan üniversiteler, ihtisaslaşma sürecinde de sahip oldukları kaynakları kullanarak bilgi ve proje üretme kapasiteleri sahip oldukları beşeri, sosyal ve ekonomik sermayeyi harekete geçirebilme kapasitesine bağlıdır.

1.2.3. Üniversitelerin Sermayeleri: Beşeri, Sosyal ve Ekonomik Sermaye

Bourdieu (1986) sermayeyi, değişim ve rekabetin meydana geldiği alanda bireyin konumunu korumasını sağlayan ve rekabette kullandığı araçlar olarak tanımlar (akt. Cansız ve Şavlı, s. 209). Bu sermayeler ekonomik, sosyal, kültürel ve beşeri bağlamdaki birikimleri ifade eder. Ekonomik sermaye mali ve maddi kaynakların, beşeri sermaye eğitim

⁴ <https://www.sayistay.gov.tr/reports/category/7-ozel-butceli-idareler---a>

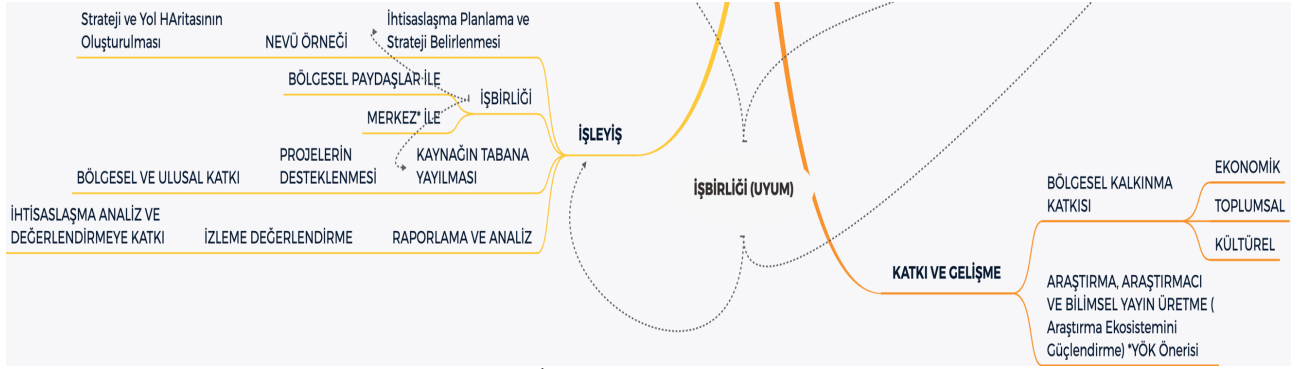
ve iş üzerinden elde edilen deneyimin, sosyal sermaye ise sahip olunan ekonomik ve beşeri sermayenin alanda kullanılması için gerekli etkileşimin birikimidir. Bourdieu'nün kavramsallaştırdığı bu sermaye tipleri kurumlar söz konusu olduğunda, bireyin kurum adına sergilediği eylemler kurumsal birikimi oluşturan ve kurumun alandaki konumunu ve rekabette sahip olduğu olanakları belirleyen bir unsur haline dönüşür. Böylece, kurumsal düzeyde ve meşru bir zeminde bir araya gelerek kurumun kümülatif sermaye tipleri şekillenir.

OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) tarafından bir kişiyi oluşturan ve onu üretken kılan bir dizi bilgi, beceri ve diğer kişisel özellikler olarak tanımlanan beşeri sermaye, üniversitelerin sahip oldukları en önemli sermayelerden biridir. Üniversitelerin beşeri sermayesini idari ve akademik kadrosu ve bu kadroların sahip oldukları yetenek setleri oluşturmaktadır. Bir üniversitenin akademik personelinin yayın faaliyeti, itibarlı dizinlerde taranan dergi makalelerinden yayınlarına aldıkları atıflar, akademik itibarları, öğretim ve öğrencilerle etkileşim kabiliyetleri o üniversitenin beşeri sermayesinin ölçütleri arasındadır (Golikov vd., 2018). Dahası, akademik kadronun araştırma yetenekleri, bir başka deyişle bir araştırma konusunu formüle edip analiz edebilme, proje geliştirip yönetebilme, ekip çalışmalarında bulunabilme ve yabancı dil yetkinlikleri de kritik öneme sahiptir (Ulrich ve Dash, 2013; Garcia-Carbonell vd., 2021). Üniversitelerin beşeri sermayesini oluşturan bir diğer önemli kanat ise üniversitelerin beşeri sermayesini yöneten ve organize eden idari kadrodur. Üniversitelerin beşeri sermayeleri olarak hem akademik hem idari kadrosu, yeniliği teşvik etmekte, araştırma sürdürmekte, eğitim hizmeti sunmakta, proje geliştirmekte, kurumun vizyonu dâhilinde misyonunu gerçekleştirmekte ve üniversitenin yeteneklerini sermayeleştirebilmelerini sağlamaktadır (Bucata ve Tileaga, 2023).

Bourdieu'ya göre harekete geçirme olanağı bulunan kaynakların toplamı sosyal sermayeyi ifade etmektedir (akt. Cansız ve Şavlı, 2022). Sosyal sermaye, bir toplumdaki aktörler arası ilişkiler ve ağlara atıf yapan ve güven, iş birliği, dayanışma gibi sosyal ilişkilerin varlığını ve bu ilişkilerin niteliğini ifade eder. Üniversitelerin sosyal sermayeleri kurumda görevli personelin sahip olduğu sosyal sermayenin bir bütün olarak ürettiği çıktılarını ifade etmektedir. Başta yöneticiler olmak üzere üniversitelerin akademik ve idari kadrolarının bölgesel, merkezi ve uluslararası aktörlerle kurduğu ilişkileri belirleyen sosyal sermaye, kaynak kullanımı ve ortaklıklarda kurulan iş birliklerini olanaklı kılarak üniversitelerin sisteme entegrasyonunu güçlendirir. Buna ek olarak, akademik personelin uzmanlık alanlarına olan yetkinlikleri ile sahip oldukları araştırma olanaklarını harekete geçirebilme potansiyelleri, uzmanlık alanlarında faaliyet gösteren diğer aktörlerle kurdukları iş birliği ve neticesinde elde ettikleri çıktılar da üniversitelerin sosyal sermayesini belirleyen unsurlar arasında yer almaktadır. Üniversitelerin eğitim-öğretim, araştırma ve yenilik kapasiteleri, bilimsel araştırma faaliyetleri, yenilikçi bilgi birikimini artıracak projeler ve toplumsal sorunlara yönelik geliştirilen ve toplumun gelişimine katkıda bulunan öneriler, üniversitelerin sosyal sermayelerini oluşturan diğer unsurlardır. Bunun yanı sıra üniversiteler, akademik değişim programları, ortak araştırma projeleri ve uluslararası ağlar aracılığıyla bilgi transferi ve kültürel alışveriş gerçekleştirir ve bu da sosyal sermayelerini güçlendirir. Üniversitelerin, sosyal sorumluluk projeleri ve kamu hizmetleri yoluyla toplumsal fayda sağlayarak yürüttüğü çalışmalar da üniversitelerin sosyal sermayelerini oluşturan unsurlar arasındadır.

Bourdieu'nün sahip olunan mali kaynaklar ve mülkler olarak tanımladığı ekonomik sermaye, beşeri ve sosyal sermayeye göre çok daha hızlı dönüşebilir ve diğer sermayelerin yaratılması açısından önemlidir (akt. Cansız ve Şavlı, 2022). Üniversitelerin ekonomik sermayelerini geleneksel olarak merkezi yönetimden aldıkları kaynaklar, binalar ve öğrenci harçları oluşturmaktadır. Girişimci üniversitelere dönüşen üniversiteler, gelir kaynaklarını çeşitlendirmekte ve kendi kaynaklarını yaratmaktadır. Bu doğrultuda üniversiteler, araştırmacıların geliştirmiş oldukları projeler aracılığıyla devlet kurumlarından veya uluslararası kuruluşlardan fon sağlamakta, teknoparklardan ve TTO'lardan gelir (örn. patent, lisans vb. geliri gibi fikri mülkiyet hakları) elde etmekte, gönüllü bağışçılardan finansal destek almakta ve dolayısıyla ekonomik kaynaklarını ve ekonomik sermayelerini çeşitlendirmektedir (Özer, 2011). Bunlara ek olarak üniversiteler, geliştirdikleri iş birlikleri çerçevesinde kamuya, özel sektöre veya diğer üniversitelere eğitim, danışmanlık ve araştırma hizmetleri verebilir, gayrimenkul yatırımlarında bulunabilir ve düzenledikleri konferans ve etkinliklerden kayıt ücretleri ve sponsorluk anlaşmaları yoluyla ekonomik gelir elde edebilir. Ekonomik gelir kaynakları arttıkça ve çeşitlendikçe üniversitenin ekonomik sermayesi ve bu sermayenin sürdürülebilirliği de artmaktadır (Cansız ve Şavlı, 2022).

1.3. İhtisaslaşma Sürecinin İşleyişi

Şekil 4. Ekosistemin İşleyiş, Uyum, Katkı ve Gelişme Bileşenleri

Sistemlerin ve onlara bağlı alt sistemlerin belirlenen amaçlara ulaşabilmesi, sistemin işleyişi bakımından bütünleşmesi ve belirli değerler çerçevesinde uyum içerisinde hareket etmesi ile ilgilidir. Parsons'ın (1951) analizinde sistemin işlevleri ile ilgili olan 'bütünleşme', sistemin tüm bileşenlerinin belirlenen amaç çerçevesinde bir bütün halinde hareket etmesi anlamında kullanılır ve sistemin bileşenlerinin birbiri ile olan 'uyum'luluğunu ve sistemin diğer sistemlerden farkını ortaya koyan işlevsel zorunluluktur (s. 36). Söz konusu bütünleşmenin ve uyumun dayandırıldığı başlıca unsurlar ise 'gizil kalıp korunması' olarak tanımlanan sistemin amaçları doğrultusunda şekillenmiş, birey eylemini motive eden ve yönlendiren değerler bütünüdür. Bu değerler etrafında şekillenen eylemler, sistematik ve tekrar eden kararlı ve tutarlı örüntüler meydana getirerek alt sistemlerin işleyişini belirler (Parsons, 1951, s. 16-18; Parsons, 1956, s. 76- 77). İşleyişin sistematik ve tutarlı yapısı neticesinde alt sistemler gerek kendi işleyişlerinde gerekse diğer alt sistemlerle olan ilişkilerinde bütünleşik bir yapıda uyum içerisinde hareket etmesini sağlayan bir unsurdur. Dolayısıyla bütünleşme, uyum ve gizil kalıp korunması sistemin genel işleyişini belirleyen, sistemin aktör, kaynak ve amaçlarını bir araya getiren başlıca bileşenler arasında yer almaktadır (Parsons, 1951, s. 36-37).

İhtisaslaşma ekosisteminde 'bütünleşme' işlevsel zorunluluğu, 'işleyiş' bileşeni olarak kavramsallaştırılmıştır ve aktörlerin ekosistemin dinamikleri doğrultusunda birer alt sistem olarak gerçekleştirdiği faaliyetlerin işleyişini işaret etmektedir (Şekil 4). Merkezi politikaların gerçekleştirilmesi adına alt sistemler tarafından kurumsal yapıda stratejilerin belirlenmesi ve bu stratejilerin sistematik biçimde uygulanması önem arz etmektedir. Söz konusu stratejilerin, üniversitelerin planlanan proje ve faaliyetler aracılığıyla dış kaynağı tabana yayarak sahip olduğu sermayeden oluşan iç kaynaklarını etkin biçimde kullanmasına olanak verecek biçimde şekillendirilmesi önemlidir. Elde edilen çıktılar raporlanarak somutlaştırılması ekosistemin işleyişine katkı yapacak işleyiş bileşenleri arasında yer almaktadır. Ulusal ve bölgesel çerçevede ihtisaslaşma sürecinin çıktıları, kaynak kullanımı, kaydedilen gelişme gibi unsurların sonuçlarının izlenmesini ve değerlendirilmesini sağlayacak olan raporlama, daha sonra ihtisaslaşacak olan üniversitelere kaynaklık edeceği gibi aynı zamanda sürecin işleyişinin somutlaştırılmasına da olanak sağlayacağı öngörülmektedir.

Sistem içinde ve sistemler arasında bütünleşmenin sağlanabilmesinin koşullarından biri sistemlerin birbiri ve çevresi ile olan uyumdur. Parsons'ın 'uyum' olarak kavramsallaştırdığı bu işlevsel zorunluluk, sistem ve alt sistemler düzeyinde ele alındığında, tüm alt sistemlerin kendi aralarında, kaynak kullanımını maksimize etmek ve paylaşmak gibi amaçlarla, birey bazında ele alındığında ise sistem içerisinde eylemde bulunan tüm personelin, belirlenen amaçlar doğrultusunda iş birliği ve uyum içerisinde hareket etmesidir (Parsons, 1956, s. 79-84). İhtisaslaşma ekosisteminde 'uyum' işlevsel zorunluluğu 'iş birliği' bileşeni olarak tanımlanmıştır ve akademik bir kurum olarak üniversitelerin bilgi üretme, araştırmada beşeri sermaye sağlama kapasiteleri ile kendini çevreleyen koşulların bir aktörü olarak ulusal ve bölgesel aktörlerle paydaşlık çerçevesinde bir araya gelerek ihtiyaç belirlemeleri ve kaynakları paylaşmalarını işaret etmektedir. Benzer biçimde, YÖK'ün ihtisaslaşan üniversitelere önerileri arasında 'kendi öz kaynakları dışında fon' sağlayacak iş birliklerine girmeleri ve bölge ile güçlü entegrasyon' politikaları geliştirmesi yer almaktadır (YÖK, 2020b, s. 21). Kamu-Üniversite-Sanayi iş birliği (KÜSİ) olarak kavramsallaştırılan bu iş birliği, bölgesel ölçekte ilgili BYS'nin sahip olduğu işgücünün yeteneklerinin artırılmasında, kaynakların paylaşımında ve bilgi transferinde hayati önem taşımaktadır (Dağlar, 2018; Benneworth ve Fitjar, 2019). İhtisaslaşan üniversiteler merkezi kurumlarla girdikleri iş birliğinde ise ekonomik ve beşeri sermayelerini arttırma, böylece araştırma kapasitelerini geliştirme olanaklarını elde edebilirler.

Sistemin bütünleşmiş ve uyum içerisinde hareket etmesinde çerçeveyi belirleyen ve eylemleri somut çıktılar çerçevesinde şekillendiren kapsayıcı değerler bütününe ihtiyaç vardır (Parsons, 1951, s. 42; 1956, s. 76-77). Söz konusu çıktılar, sistemin üst sistem içerisindeki belirleyici konumunu, ortaya koyduğu farklılığı ve üst sistem içerisindeki temel işlevini gösterir nitelikte olmalıdır (Landsberger, 1961, s. 228). Bunlar, ihtisaslaşma sürecinin temel hedeflerinden biri olarak üniversitelere ve bölgesel kalkınmaya sağlayacağı kazanımları içeren 'katkı ve

gelişme' bileşeni olarak kavramsallaştırılmıştır. Söz konusu çıktılar üniversitelerin kurumsal olarak ihtisaslaşma süreci ile birlikte, sahip oldukları iç kaynakları örneğin akademisyen kadrosunda, araştırma ve teknolojik olanaklarında gelişme yönlerinde kazanım sağlarken beşeri sermayelerini; merkez kurumlar ve bölgesel paydaşlarla iş birliği sayesinde sosyal ve ekonomik sermayelerini geliştirmelerini içermektedir. Üniversiteler böylece, üretilecek projelerle bölgesel kalkınmaya katkı sağlarken araştırma kapasitelerini, araştırmada yetkin personelin yetiştirilmesini, bu projelerden elde edilen akademik çıktılarla uzmanlık alanlarındaki bilgi birikimine katkıda bulunurlar. Nitekim YÖK'ün ihtisaslaşma sürecinde 'programın başarısı için önerileri arasında, 'araştırma altyapısının güçlendirilmesi' ve 'yapılan araştırmalarının güçlü yayın kuruluşlarında yayına dönüşmesi' (YÖK, 2020b, s. 21) yer almaktadır.

2. Örnek Vaka: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nin İhtisaslaşma Süreci

2021 yılındaki son ihtisaslaşma çağrısı kapsamında başvurusu kabul edilen NEVÜ, 12 Kasım 2021 tarihinde Doğal ve Kültürel Miras Turizmi alanında Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyona Farklılaşması ve İhtisaslaşma Üniversitesi ilan edilmiştir. 17 Mayıs 2007'de Nevşehir Üniversitesi adıyla kurulmuş olan NEVÜ, sahip olduğu beşeri, sosyal ve ekonomik sermaye ile bölgenin en önemli aktörlerinden biridir. Yerleşme ve bölgesel kalkınma tartışmaları göz önünde bulundurulduğunda, Kapadokya bölgesinin öne çıkan özelliğinin doğal ve kültürel miras turizmi olması, NEVÜ'nin ilgili alanda ihtisaslaşmasının başlıca nedenidir.

NEVÜ'nün İhtisas Üniversitesi ilan edilmesinin ardından ilk olarak, ihtisaslaşma ekosisteminde üniversitenin temel iç kaynakları arasında yer alan beşeri, sosyal ve ekonomik sermaye kapasitesi değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirme, ihtisaslaşma sürecinin yürütülmesinde görevlendirilecek akademik ve idari personelin ihtisaslaşma alanındaki uzmanlığını içeren beşeri sermaye kadar bölgedeki paydaşlarla ve YÖK gibi merkezi kurumlarla kurulacak iletişimi sağlama gibi noktalarda etkili olacak sosyal sermayesini de içermektedir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde NEVÜ'de İhtisaslaşma Koordinatörlüğü kurulmuş ve ilgili alanlarda uzmanlaşmış ve İhtisaslaşma sürecine katkı sağlama noktasında birikimi bulunan akademik ve idari personel ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler neticesinde, gönüllülük ve uzmanlaşma esasına dayalı olarak, üniversitenin sahip olduğu beşeri sermayenin doğru noktalarda harekete geçirilmesini sağlayacak biçimde Koordinatörlük ekibi oluşturulmuştur. Rektörlüğe bağlı olarak kurulan İhtisaslaşma Koordinatörlüğünün Yönetim Kurulu'nu, Yönetim Kurulu Başkanı olarak Rektör, Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı olarak İhtisaslaşma Koordinatörü, iki Rektör yardımcısı, Turizm Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi Dekanları ile Turizm Araştırmaları Enstitü Müdürü oluşturmaktadır.

Koordinatörlükte görev alan personel gerek bölge gerekse ihtisaslaşma alanında bilgi ve deneyime sahip olduğu gibi aynı zamanda bölgedeki paydaşlar ve bölgenin zayıf ve güçlü noktaları konusunda akademik ve sektörel birikime de sahiptir. Belirlenen koordinatörlük ekibi ile öncelikle bölgenin niteliklerinin, ihtisaslaşan diğer üniversitelerin faaliyetlerinin ve literatür birikiminin ele alındığı toplantılar düzenlenmiştir. Söz konusu toplantılara bölgesel aktörler, akademik ve idari kadrolardan yetkin kişiler, üniversitenin ilgili birim yöneticileri, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı uzmanları ve yöneticileri, Kapadokya yenilik sistemi aktörleri davet edilmiştir. İhtisaslaşma ekosisteminin diğer aktörleri olan söz konusu paydaşların görüş ve önerileri değerlendirilmiştir. Buna ek olarak, bölgesel nitelikler ve ihtisaslaşma alanındaki olanak ve ihtiyaçlar paydaşlarla birlikte ele alınarak ekosistemin dinamikleri ana hatlarıyla belirlenmiştir.

İhtisaslaşma Koordinatörlüğü, üniversitelerin üç temel rolü olarak 'Eğitim', 'Araştırma ve Yenilik' misyonlarını temel alarak yapılanmıştır. Bölgesel Kalkınmaya yönelik ihtisaslaşma alanında yapılması planlanan proje ve faaliyetlerin bu üç temel alan bağlamında kurgulanmasına karar verilmiştir. Buna ek olarak, ihtisaslaşma konusunda 'Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması' ve 'Destinasyon Gelişimi' alanları da dikey olarak bu alanlar ile kesişecek şekilde tasarlanmıştır. Dolayısıyla söz konusu beş program arasındaki kesişmelere daha geniş bir perspektiften bakılmasını sağlamak için iş birliği gözetilmiş ve sürecin disiplinlerarası bir yaklaşım benimsenerek yönetilmesinin ise katma değeri artıracığı öngörülmüştür.

İhtisaslaşma Koordinatörlüğü bünyesinde oluşturulan beş programın her biri için bir koordinatör yardımcısı atanmıştır. Koordinatör yardımcıları, disiplinlerarası bir anlayış ile üniversitenin farklı bölümlerinde çalışan ve ihtisaslaşma sürecine disiplinler, sektörel etkileşim ve teknik alanlarda katkı sağlayacak öğretim üyelerinden oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra koordinatörlükte araştırma görevlileri, öğretim görevlileri ve idari personel de görevlendirilmiştir. Koordinatörlükte görevlendirilen personelin seçiminde doğal ve kültürel miras, Ar-Ge ve yenilikçilik, turizm, eğitim ve bölgesel kalkınma alanlarındaki tecrübe ve yetkinlikleri dikkate alınmıştır. Söz konusu beş temel program altında hazırlanan proje ve faaliyetler için, ilgili programın koordinatör yardımcısı sorumluluğunda belirlenmiş olan amaçları hayata geçirmek üzere proje ve faaliyetleri yürütecek olan çalışma grupları oluşturulmuştur. Farklı disiplinlerin iş birliği çerçevesinde bir araya gelerek ihtisaslaşma sürecini yönetecek şekilde yapılanmasının zamanla tüm üniversiteye yayılması ve kurum içerisinde belirlenen bütünleşmenin sağlanması hedeflenmiştir.

2.1. Strateji ve Yol Haritası

İhtisaslaşma Koordinatörlüğü'nün oluşturulmasının ardından İhtisaslaşma Stratejisi ve Yol Haritası (NEVÜ İhtisaslaşma Koordinatörlüğü, 2022) oluşturulmuştur. Hazırlık sürecinde, ekosistemin belirleyici politikalarını teşkil eden üst ölçekli planlar (11. Kalkınma Planı, orta vadeli programlar, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Türkiye Turizm Stratejisi, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, Konya Ovası Projesi (KOP) Bölgesi Entegre Turizm Master Planı, Kapadokya Alan Başkanlığı Stratejik Planı ve TR71 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı), NEVÜ'nün iç kaynakları, olanakları ve yenilik sisteminde yer alan aktörlerin öncelik ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuş ve buna ek olarak dünyadaki ve Türkiye'deki doğal ve kültürel miras eğilimleri başta olmak üzere çok yönlü bir literatür taraması yapılmıştır. Bu süreçte ulus ölçeğindeki planların yanı sıra Avrupa Birliği'nin (AB) kültürel miras politikaları da dikkate alınmıştır.

İhtisaslaşma Stratejisi ve Yol Haritası ile kurum içerisindeki işleyişi düzenlemek, merkezi politikaların belirlediği amaç doğrultusunda kaynak kullanımını maksimize etmek, kaynağı tabana yaymak ve çıktıları somutlaştırmak gibi düzenleyici stratejilerin oluşturulması amaçlanmıştır. Yol Haritasında NEVÜ tarafından 2022-2026 yılları arasında yürütülmesi planlanan proje ve faaliyetler hakkında süre, amaç, bütçe ve bölgesel kalkınmaya sağlayacağı katkılar ile ilgili bilgiler yer almaktadır (Tablo 3). İhtisaslaşma sürecinde NEVÜ tarafından 2022-2026 yılları arasında uygulanması planlanan proje ve faaliyetlere Tablo 3'te yer verilmiştir. Buna göre söz konusu 5 yıllık süreçte belirlenen 5 programda toplam 10 proje ve 21 faaliyetin hayata geçirilmesi planlanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. NEVÜ'de İhtisaslaşma Sürecinde Programlara Göre 2022-2026 Yılları Arasında Uygulanacak Proje ve Faaliyetler

Program	Proje	Faaliyet
Doğal ve Kültürel Miras	3	5
Destinasyon Gelişimi	2	1
Eğitim	1	9
Araştırma ve Yenilik	2	3
Bölgesel Kalkınma	2	3

Kaynak: NEVÜ İhtisaslaşma Koordinatörlüğü, 2022.

İhtisaslaşma Stratejisi ve Yol Haritası, üniversitenin tüm birimlerinde görev alan personeli ve öğrencileri, Nevşehir Valiliği, Nevşehir İlçe yöneticileri gibi yerel yönetim birimleri ve diğer bölgesel aktörlerini de içeren paydaşların da davet edildiği bir sunum ile tanıtılmıştır. Söz konusu tanıtım gerek diğer kurumlar ve çevre ile uyum gerekse kurumsal ve bölgesel bağlamda farkındalık ve ilgili alanda kurum içi aidiyet yaratması açısından önemli görülmüştür. Söz konusu amaç, sistemin amaca yönelik işleyişinde ihtiyaç duyulan değerlerin etkin ve kapsayıcı nitelik kazanmasının ilk adımlarını içermektedir. İhtisaslaşma Stratejisi ve Yol Haritasının tanıtılmasından sonra üniversitenin tüm birimlerine ulaşacak biçimde proje çağruları gerçekleştirilmiştir. Böylece kaynağın tabana yayılması sürecinde üniversitenin sahip olduğu iç kaynakların başında gelen beşeri sermaye ile dış kaynak kullanımı maksimize edilmesi hedeflenmiştir.

Bölgesel yenilik sistemi perspektifinden hareket ederek NEVÜ'nün ihtisaslaşmasına yönelik uygulamaya geçirilecek olan proje ve faaliyetlerde Doğal ve Kültürel Miras Turizmi ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili paydaşlar tanımlanmıştır. Bununla, ekosistemin diğer aktörleri ile kurulacak iş birliklerini ve niteliklerini bölgenin ihtiyaç ve olanakları çerçevesinde ortaya koymak amaçlanmıştır. Söz konusu paydaşlar belirlenip incelenmiş ve turizmdeki pazar payı, zaman içinde sergilemiş olduğu performans, bölgenin turist profili, çekim merkezleri, sunulan ürün ve hizmetler ve arz kaynakları dikkate alınarak bir önem matrisi geliştirilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. NEVÜ'nün İhtisaslaşma Sürecindeki Paydaşları

Paydaş Adı	Paydaşlık Yapısı	Önem	Etki	Öncelik Değeri
Nevşehir Valiliği	Stratejik	5	5	25
Kaymakamlıklar	Stratejik	5	5	25
Kapadokya Üniversitesi	Temel	4	3	12
Kapadokya Alan Başkanlığı	Stratejik	5	5	25
Belediyeler	Stratejik	5	5	25
İl Özel İdaresi	Stratejik	4	3	12

Muhtarlıklar	Stratejik	4	2	8
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Stratejik	5	4	20
Müze Müdürlüğü	Stratejik	5	4	20
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü	Temel	4	3	12
İl Millî Eğitim Müdürlüğü	Temel	4	3	12
Sanayi ve teknoloji İl Müdürlüğü	Temel	3	3	9
Kapadokya Turizm Bölgesi Altyapı Hizmet Birliği	Stratejik	5	3	15
Ahiler Kalkınma Ajansı	Stratejik	5	4	20
Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu	Stratejik	4	4	16
Nevşehir Ticaret ve Sanayi Odası	Temel	4	3	12
Nevşehir Ticaret Borsası	Temel	3	5	15
Nevşehir Esnaf ve Sanatkarlar Odası	Temel	3	3	9
TÜRSAB Kapadokya Bölge Temsil Kurulu	Stratejik	5	4	20
Anadolu Sıcak Hava Balon İşletmecileri Derneği	Stratejik	5	4	20
Nevşehirli Sanayici ve İş İnsanları Derneği	Temel	3	3	9
Kapadokya Turistik Otelciler ve İşletmeciler Derneği	Stratejik	5	4	20
Kapadokya Aşçılar Derneği	Temel	5	2	10
Nevşehir Rehberler Odası	Stratejik	5	4	20
Konaklama İşletmeleri	Stratejik	4	4	16
Yiyecek İçecek İşletmeleri	Temel	3	3	9
Rekreasyon İşletmeleri	Temel	3	3	9
Seyahat İşletmeleri	Temel	3	3	9
Alışveriş İşletmeleri	Temel	3	3	9

Kaynak: NEVÜ İhtisaslaşma Koordinatörlüğü, 2022

Tespit edilen ve önceliklendirilen paydaşlar, paydaşlık yapılarına göre stratejik ve temel paydaş olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Bir sonraki aşamada ise paydaşların önem ve etki dereceleri belirlenmiştir. Önem derecesi, NEVÜ'nün paydaşların beklenti ve taleplerine cevap verme konusuna yüklediği değer dikkate alınarak 1-5 arasında verilen puanı ifade etmektedir. Etki derecesi de yine paydaşların NEVÜ'nün sunmakta olduğu hizmet ve faaliyetlerden hangi düzeyde etkilendikleri ve NEVÜ'nün paydaşların alacağı kararlardan ne derecede etkilendiği dikkate alınarak 1-5 arasında verilmiş olan puanı ifade etmektedir.

3. İhtisaslaşma Sürecinin Kısıtları ve NEVÜ Deneyimi

NEVÜ İhtisaslaşma sürecinde karşılaşılan, ekosistemin kısıtları ekosistemin aktörleri, dinamikleri, işleyiş ve iş birliği ve bölgesel kalkınmaya sağlanan katkı bileşenleri üzerinden ele alınmıştır. Buna göre, ihtisaslaşma ekosisteminin alt sistemleri olan bölgesel aktörlerinden kaynaklı kısıtların başında aktörlerinin iş birliği ve proje yürütme kapasitelerinin düşük olması gelmektedir. Bölgedeki üniversiteler, kamu kurumları, özel sektör işletmeleri ve STK'lar, yani BYS aktörleri, yetersiz sosyal sermayeye sahip olmalarından dolayı sosyal ağlar aracılığıyla bir araya gelme ve ortak iş yapma kültürünü benimseyerek bölgenin gelişimine yönelik projeler geliştirme ve yürütme konusunda yeterli düzeyde etkin değildir. Söz konusu kısıtlılığın etkisini azaltmak amacıyla, NEVÜ ihtisaslaşma sürecinde, ihtisaslaşma Koordinatörlüğü personelinin sahip olduğu sosyal ve beşeri sermayenin doğru noktalarda harekete geçirilmesi öngörülmüştür. Buna ek olarak, İhtisaslaşma Yol Haritasının oluşturulması sürecinde bölgesel

kalkınmada iş birliğinin artırılması amacıyla, ihtisaslaşma sürecinin paydaşları belirlenmiş bölgedeki kamu kurumları, yerel yönetimler ve özel sektör işletmeleri ile bir araya gelinerek fikir alışverişi yapılmıştır. Söz konusu önlemlerin bölgedeki aktörler arasında ortak çalışma kültürünün zamanla gelişmesi yönünde birer adım teşkil edeceği ve NEVÜ'nün söz konusu süreçte kapsayıcı bir rol oynayacağı öngörülmektedir.

Ekosistemin bölgesel ihtiyaç ve olanakları göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkan kısıtlılıklardan biri, bölgede ihtisaslaşma alanında girişimcilik, yenilikçilik ve dijitalleşme kapasitesinin yeterince gelişmemiş olmasıdır. Bölgeden kaynaklı bu kısıtlar, ihtisaslaşma sürecinde planlanan projelerin yenilikçiliğini ve uygulamaya geçirilmesi esnasında sürecin etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Son olarak bölgede istenilen seviyede bir bütüncül ve sürdürülebilir bir destinasyon yönetimi anlayışı gelişmemiştir.

İhtisaslaşma ekosisteminin aktörlerinden olan merkezi kurumlar ve bu kurumların belirlediği kapsayıcı politikalarla ilgili kısıtların başında ihtisaslaşma sürecinin dirigiste modeli çerçevesinde yapılması gelmektedir. Bu yapılanmada merkezi yönetim temel politikaları, destek ve uygulama programlarını geliştirmekte olduğu için üniversitelerin ihtisaslaşma sürecinde oldukça etkilidir (Cansız, 2016b). Ancak bazı destek ve hizmetlerin uygulanmasının yeterli derecede etkin olamaması ve yoğun bir bürokrasi içermesinden dolayı geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu durum, işleyiş bileşenin çerçevesinin belirlenmesinde ve kaynak kullanımında zorlukları beraberinde getirmektedir. Ek olarak, SBB tarafından verilen desteklerin kullanım süreçlerinin, bölgesel ve ulusal katkılarının tespiti gibi konularda izleme, değerlendirme ve etki analizleri yapılmamaktadır. Bu da ekosistemin bölgesel kalkınmaya sağlanan katkı ve gelişme bileşenlerinin etkinliğinin somutlaştırılmasını sınırlandırmaktadır. Bu analizlerin sonuçlarının, politika ve uygulama süreçlerine katkıda bulunarak tüm ekosistemin gelişimini ve sürecin etkinliğini sağlayacağı gibi aynı zamanda, sürece katılacak olan üniversiteler de dâhil tüm aktörler için bir dayanak noktası oluşturacağı öngörülmektedir.

Diğer yandan YÖK tarafından ihtisaslaşma sürecinde net kadro tanımlamalarının yapılmaması ve her ne kadar yeni düzenlemeler ile güncellenip iyileştirilmişse de Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Yönetmeliğinin kapsamının araştırmacılara ve bölgeye yönelik projeler için dar olması da işleyişe yönelik önemli kısıtlardanır. BAP yönetmeliğinde harcama kriterlerinin kısıtlandırılmış olması, üniversite bünyesi ile sınırlı tutulması ve bölgesel aktörlerle ortak proje yapma imkanının kısıtlılığı ve ortak fon oluşturmaya yönelik düzenlemelerin bulunmaması, üniversitelerin proje geliştirme ve yürütmelerinde kısıtlar ortaya çıkarmaktadır. Buna ek olarak, projeler kapsamında üniversite dışından personel istihdamı sağlanması ve akademisyenlere TÜBİTAK gibi kurumlarda bulunan teşviklere benzer teşviklerin sağlanmaması da projelerin kısıtları arasında yer almaktadır. Bu nedenle, YÖK ve İhtisaslaşma sürecine dâhil olan üniversitelerin sahip olduğu deneyimden faydalanarak ihtisaslaşma özelinde bir yönetmeliğin çıkarılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

İhtisaslaşma sürecinin yukarıda belirtilen kısıtlılıklarını aşmak adına, NEVÜ'de alınan önlemler şu şekilde sıralanabilir: Analiz ve değerlendirmelerdeki eksiklik göz önünde bulundurularak NEVÜ'de ihtisaslaşma süreci bir bütün olarak ele alınmıştır. İhtisaslaşma Stratejisi ve Yol Haritası'nın oluşturulması ile birlikte, ihtisaslaşma sürecinde yürütülecek projeler, uygulanacak programlar genel çerçevesi ile belirlenmiş, üniversite bünyesinde ihtisaslaşma alanına yapılacak katkıların kapsamı çizilmiştir. Böylece, NEVÜ deneyiminin gerek ihtisaslaşma politikalarının geliştirilmesinde gerekse sürece dâhil olan diğer üniversitelere bir sistematik önermesi açısından ekosisteme katkıda bulunacağı öngörülmektedir. Buna ek olarak, İhtisaslaşma Koordinatörlüğü tarafından sağlanan proje desteklerinin uygulama esaslarını belirleyen ve BAP Yönergesini temel alan ancak bu yönergede ihtisaslaşma ile ilgili kısıtları aşacak şekilde planlanan İhtisaslaşma Koordinatörlüğü Proje Destek Birimi Uygulama Yönergesi oluşturulmuştur.

İhtisaslaşma ekosisteminin bir aktörü olarak NEVÜ'nün, sahip olduğu başlıca iç kaynaklardan biri olan beşeri ve sosyal sermayesinden kaynaklı ihtisaslaşma bağlamında çeşitli kısıtlar mevcuttur. Üniversitenin akademik personelinin proje geliştirme, yönetme ve uygulama süreçlerinin sistematığı ile ilgili yeterli birikime sahip olmaması ihtisaslaşma alanında geliştirilecek projelerin potansiyelini daraltmaktadır. Söz konusu daralmanın gerek kaynak kullanımının maksimize edilmesini gerekse bölgesel kalkınmaya sağlanacak katkı üzerinde olumsuz etkide bulunacağı öngörülmektedir. Buna ek olarak söz konusu eksiklik, ihtisaslaşmanın üniversite özelinde hedeflediği gelişmeler arasında yer alan nitelikli akademik ve bilimsel çıktılarının elde edilmesini de olumsuz yönde etkileyecek bir durumdur. Yine Ar-Ge ve yenilikçilik alanlarında nitelikli akademisyen eksikliği NEVÜ'nün beşeri sermayesinin yetersiz olduğu alanlardır. Üniversitenin sosyal sermayesinin yetersizliğinden kaynaklanan kısıtlar ise bölgesel aktörlerle istenilen düzeyde iş birliği kurmaması, birimler/disiplinler arası çalışma kültürünün eksikliği ve uluslararasılaşmaya yönelik faaliyetlerinin az olmasıdır. Akademisyenlerin siyaset ve bürokrasideki etkili kişilere ulaşabilme ve tecrübeli aktörlerden danışmanlık alma kapasitelerinin görece düşük olması ve işlem maliyetlerini düşürebilecek bazı hayati bilgilere kolay ulaşmakta zorluk çekmeleri, düşük sosyal sermayelerinden kaynaklı kısıtlar olup ihtisaslaşma sürecini etkilemektedir. Bunlara ek olarak, ihtisaslaşma ekosistemine dâhil olan pek çok üniversitenin ihtisaslaşma uygulamaları incelendiğinde, ortak eğilimin ihtisaslaşmadan sorumlu yönetici konumundaki personelin rektör yardımcıları arasından seçilmesi olduğu gözlemlenmiştir. Ancak rektör

yardımcılarının görev alanlarının geniş olması göz önünde bulundurulduğunda, ihtisaslaşma süreçlerini yönetmesi için üniversitelere ilave bir rektör yardımcısı kadrosunun tahsis edilmesi işleyiş açısından önem arz etmektedir. Diğer taraftan fon sağlayıcı kuruluş olarak Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından üniversitelere ihtisaslaşma kapsamında sağladığı desteklere ilişkin bir etki analizi veya proje sonuçlarının değerlendirilmesine ilişkin bir izleme değerlendirme sisteminin kurulması ve bu yaklaşımla hedef ve stratejilerin sonuçlarının değerlendirmesi kamu kaynaklarının etkinliği ve üniversitelerin başarılarını olumlu etkileyecektir.

Değerlendirme ve Sonuç

Son yıllarda Türkiye’de üniversite sayısının artması sadece eğitim boyutuyla değil kendi bölgelerinde kalkınmaya destek sağlaması için bölgesel önceliklere göre üniversitelerin uzmanlaşmasının önemi kavranarak kamu otoritesi Araştırma Üniversiteleri projesinin yanında Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi geliştirilmiştir. İhtisaslaşmanın amacı bir taraftan üniversitelerin eğitim ve araştırma kapasitelerini geliştirerek bölgesel kalkınmaya destek sağlayacak proje ve programlar geliştirmek iken diğer taraftan bölgesel aktörlerin iş yapma kapasitesini geliştirerek onların verimliliklerine ve yenilikçilerine destek vererek bölgesel ve ulusal kalkınmaya destek olmak olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla üniversitelerin yenilikçi ve girişimci üniversiteye dönüşmesi için kamu tarafından ihtisaslaşmanın hem bir araç hem de amaç olarak kurgulandığı görülmektedir. Bu dönüşüm ise kısa, orta ve uzun vadeli strateji, politika ve hedefleri gerçekleştirebilecek bir irade, organizasyon yeteneği ve finansal imkanlara ihtiyaç bulunmaktadır.

İhtisaslaşma programına dahil edilen üniversitelerin Türkiye’nin gelişmiş üniversiteleriyle karşılaştırıldığında kurumsallaşma, akademik yetkinlik ve araştırma kapasitesi ile finansal kısıtlar bakımından eksikleri bulunmaktadır. Diğer taraftan bu üniversitelerin faaliyet gösterdiği bölgelerde de beşeri, sosyal ve ekonomik sermaye eksiklikleri gelişmiş bölgelerdekilerle karşılaştırılamayacak düzeyde düşüktür. Dolayısıyla İhtisaslaşma programına dahil edilen üniversitelerin hem kendinden kaynaklı hem de bölgelerinden kaynaklı dezavantajları bulunmaktadır. Bu üniversitelerin ihtisaslaşma programlarını bu eksiklikleri kapatabilecek şekilde bir strateji kurgulaması, projelerini birbirini bütünleyecek şekilde tasarlaması son derece önemli görülmektedir. Bu kapsamda NEVÜ’nün ihtisaslaşma stratejinin özünü ilk üç yıl kaynakların yüzde 75’ini üniversite kapasitesini geliştirmeye ayılırken ikinci üç yılda bu oran yüzde 50 ile devam etmektedir. Sonraki beş yılda ise kaynakların yüzde 75’inin bölgesel kalkınmaya ayrılarak güçlü bir girişimci üniversite oluşturularak bölgeye destek sağlanabileceği öngörüsünden hareket edilmiştir.

Diğer taraftan ihtisaslaşma programının genel olarak başarısı sadece üniversitelerin bireysel olarak etkili stratejiler ve hedefler belirleyerek güçlü akademik kadrolar kurarak kendilerini geliştirmesine bağlı değildir. Üniversiteler bunları yapsalar dahi uymak zorunda oldukları meri mevzuat, kadro ihtiyaçları için YÖK’ün uygunluğu, finansal kaynak açısından ise Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının bütçe tahsisine bağlıdır. Daha geniş çerçeveden bakıldığında ise Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesine sistem yaklaşımıyla görülerek bütüncül bir işlevsellik açısından genel bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinin yaklaşık 10 yıl deneyiminin bütüncül bir yaklaşımla bir etki analiziyle incelenerek uygulanan politikanın değerlendirilmesi son derece önemli görülmektedir.

Yukarıda sıralanan nedenler doğrultusunda çalışmada, Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesini bölgesel yenilik sistemi perspektifinden analiz ederek programın değerlendirmesini yapmak temel amacıyla, üniversitelerin söz konusu süreçteki konum, amaç, kaynak ve olanaklarını belirleyen koşullar ele alınmıştır. Söz konusu koşulları somutlaştırmak adına, bölgesel yenilik sistemi anlayışıyla şekillendirilen ihtisaslaşma ekosistemi, kuramsal olarak Parsons’ın Sistem Kuramı üzerinden analiz edilmiş ve ekosistemin işleyişi Bourdieu’nün Sermaye Kuramı açıklamalarıyla genişletilmiştir. Buna göre, ekosistemin yapı ve işlevleri, başta üniversiteler olmak üzere ekosistemin ‘aktörleri’nden, ekosistemin ‘değişkenleri’nden ve ‘işleyiş’, ‘uyum’, ‘gelişme ve katkı’ bileşenlerinden oluşmaktadır. Söz konusu bileşenler, belirli amaçlar doğrultusunda hareket ederek üniversite ihtisaslaşma süreçlerini şekillendiren, üniversite ve bölgesel katkı çıktıları sağlayan bir ekosistemin temel özelliklerini oluşturmaktadır. Tüm bileşenler ekosistemin başlıca aktörü olan üniversitelerin ihtisaslaşma sürecinde bağlı bulunduğu politikaları, paydaşlarını, kaynaklarını ve sergileyeceği işleyişlerin çerçevesini oluşturmaktadır.

Parsons’ın sistem kuramı çerçevesinde ele alındığında, ihtisaslaşma ekosistemi, belirli bir amaç doğrultusunda işlev sahibi olan, ait olduğu üst sistemle uyumlu, alt sistemlere ve kaynaklara sahip ve işleyişi ile varlığını sürdürebilen bir yapı özelliği göstermektedir. Bu açıklamada yer alan amaç, kaynak, uyum ve işlev gibi anahtar kelimeler, söz konusu ekosistemin de başarıya ulaşmasında etkili olan unsurlardır. Buna göre, ihtisaslaşma ekosistemi, bölgesel kalkınma ve üniversitelerin ihtisaslaşması temel amacı doğrultusunda bir araya gelmiş aktörlerin alt sistemler olarak iş birliği içerisinde belirli politikalar doğrultusunda hareket ettiği bir sistem özelliği göstermektedir. Ekosistemin alt sistemleri olan aktörler, başta üniversiteler olmak üzere uluslararası, ulusal ve bölgesel aktörler oluşturmaktadır ve bu aktörler, ekosistemde sahip oldukları konuma paralel olarak çeşitli işlevler yerine getirmektedir.

İhtisaslaşma ekosisteminin ulaşmayı hedeflediği temel amaçlar, ekosistemin dinamikleri olarak kategorize edilen politika ve kaynak bileşenleri etrafında şekillenmektedir. Bu dinamikler, 11. Kalkınma Planı ve Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, YÖK Stratejik Planı ve YÖK Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma

Programı gibi merkezi politikalar ve bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak iç ve dış kaynakları içermektedir. Söz konusu politikalarda YÖK tarafından ihtisaslaşmaya yönelik kadroların tanımlanması, ihtisaslaşma sürecini yürütme amacıyla ilave rektör yardımcısı kadrosunun tahsis edilmesi, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından verilen bütçelerin izleme, değerlendirme ve etki analizi yapılması gibi düzenlemelerin sürecin işleyişine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Buna ek olarak, BAP Yönetmeliği'nin ekosistemin diğer aktörleri olan paydaşlarla yürütülecek projeleri kurumlararasılık göz önünde bulundurularak ve bölgeye yönelik projeleri de kapsayacak biçimde gözden geçirilmesi işleyiş ve iş birliği noktasında önem arz etmektedir.

Söz konusu politikalarda yer alan amaçlara ulaşmak için üniversitelerin sahip olduğu dış kaynaklar önemli ölçüde merkezi kurumlar tarafından sağlanırken üniversitelerin iç kaynakları üniversitelerin sahip olduğu beşeri, sosyal ve ekonomik sermayeden oluşmaktadır. Üniversitelerin beşeri sermayesi, bünyesindeki akademik personeli, sosyal sermayesi ekosistemin merkezi ve bölgesel aktörleriyle personeli aracılığıyla kurduğu iletişim ve iş birliği, ekonomik sermayesi sahip olduğu teknolojik olanakları ve yenilikçilik olanaklarını da içeren araştırma altyapısını işaret etmektedir. Üniversiteler, akademik personele sahip olmaları nedeniyle beşeri sermaye konusunda önemli bir potansiyele ve güce sahiptir. Bu potansiyelin ihtisaslaşma sürecinde beşeri sermayenin ihtisaslaşma alanları göz önünde bulundurularak yeniden gözden geçirilmesi, gerek sürece katkı ve gelişmeye götürecektir saptamaların yapılması gerekse mevcut eksiklerinde belirlenmesinde etkili olacaktır. Personelin uzmanlık alanları ve ekosistemin diğer aktörleri ile etkileşime girme noktasında beşeri ve sosyal sermayeleri ile mali getiri sağlayacak çıktı üreten girişimci uygulamaları içeren ekonomik sermayesinin ihtisaslaşma sürecinde etkin iç kaynak kullanımının temel belirleyicileridir.

Ekosistemin amaçlarına ulaşması mevcut politikaların doğru uygulanmasına, kaynakların aktörler tarafından doğru biçimde, iş birliği ve uyum içerisinde kullanılmasına ve bütünleşmiş bir yapı ortaya çıkarmak adına motivasyonun sağlanabilmesine bağlıdır. İhtisaslaşma ekosisteminde işleyiş bileşeni, alt sistemlerin kurum bazında işleyişini şekillendiren merkezi politikaları ve kaynakları tabana yayarak bölgesel kalkınmaya katkı sağlayabilecek çıktılar üretmesini sağlayacak işleyiş stratejilerini içermektedir. Ekosistemin başarısında öne çıkan bir diğer nokta, bileşenlerin uyum içerisinde hareket etmesi ekosistemin ulusal ve bölgesel aktörlerinin kurum içi ve kurumlararası iş birliği potansiyellerinin geliştirilmesi ve buna yönelik düzenleyici stratejilerin belirlenmesi önemlidir. Bu noktadan hareketle, ekosistemin bölgesel kalkınma odaklı amaçlara ulaşması, bir sistem olarak bünyesinde barındırdığı tüm bileşenlerin gerek kurum bazında gerekse sistem bazında bir bütün olarak ve sistematik hareket etmesiyle yakından ilişkilidir.

Sonuç olarak Bölgesel Kalkınma Odaklı Milyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinin başarısı mikro düzeyde üniversitelerin çabalarına, mezo düzeyde bölgesel aktörlerin sürece dahil olmalarını gerektirirken makro düzeyde ise ekosisteme genel yön veren ve oyunun kurallarını belirleyen kamu otoritesinin (SBB, YÖK gibi) düzenleme ve uygulamalarının etkinliğine bağlı olduğunu vurgulamakta fayda görülmektedir. Sistem yaklaşımındaki boşluklar ve sermaye (ekonomik, sosyal ve beşeri) kapasitesindeki eksiklikler programın başarısında belirleyici olacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Asheim, B. T., & Coenen, L. (2005). Knowledge bases and regional innovation systems: Comparing Nordic clusters. *Research policy*, 34(8), 1173-1190.
- Asheim, B. T., Smith, H. L., & Oughton, C. (2011). Regional innovation systems: Theory, empirics and policy. *Regional studies*, 45(7), 875-891.
- Asheim B, Grillitsch M. & Trippel M (2016). Regional innovation systems: Past–present–future. In: Shearmur R, Carrincazeaux C, Doloreux F (eds) *Handbook on the Geographies of Innovation*. Cheltenham: Edward Elgar, 45–62.
- Bell, D. (1973). *The coming of postindustrial society*, New York. Basic Books.
- Bourdieu, P. (2005). *The social structures of the economy*. Polity Press.
- Bucăța, G., & Tileagă, C. (2023). The Role of Human Capital in the Universities' Management Efficiency Process. *Land Forces Academy Review*, 28(2), 136-147.
- Cansız, M. (2013). 'Türkiye'nin Yenilikçi Girişimleri Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Örneği. Ankara. Kalkınma Bakanlığıashe
- Cansız, M. (2016a). Türkiye'de akademik girişimciliğin sosyolojik analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cansız, M. (2016b). Türkiye'de akademik girişimcilik. Ankara. Kalkınma Bakanlığı.

- Cansız, M. (2020). Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Dönüşümü, Manisa OSB Yenilik Merkezi Tasarımı ve kurulması, UNDP, Ankara.
- Cansız, M. & Şavlı, D. (2022). Yeni Nesil Sanayi Bölgeleri: OSB’lerde Yenilikçi Dönüşümün Sosyolojisi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, Dijitalleşme Özel Sayısı*. 204-223.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon çağı, ekonomi, toplum ve kültür, ağ toplumunun yükselişi*. (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cooke, P. (1992). Regional innovation systems: competitive regulation in the new Europe. *Geoforum*, 23(3), 365-382.
- Cooke, P., Uranga, M. G., & Etzebarria, G. (1997). Regional innovation systems: Institutional and organisational dimensions. *Research policy*, 26(4-5), 475-491.
- Çalışır, M. & Gülmez, A. (2010). Teknoloji politikaları çerçevesinde ekonomik gelişim: Türkiye-Güney Kore karşılaştırması. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 23-55.
- Dökmen, G. (2009). Bölgesel kalkınmada yenilik sistemleri ve devletin rolü: Türkiye örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi. T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Drucker, F. P. (1991). *Yeni Gerçekler* (Çev. B. Karanakaç). Ankara. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dulupcu, M. A., Sungur, O. & Keskin H. (2010). Bölgesel kalkınmada yeni yaklaşımlar ve Türkiye’de kalkınma planlarına yansımaları: kalkınma planlarının yeni teoriler açısından değerlendirilmesi. 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara.
- Etzkowitz, H. (2001). The second academic revolution and the rise of entrepreneurial science. *IEEE Technology and Society Magazine*, 20(2), 18-29.
- Freeman, C. (1987), *Technology and Economic Performance: Lessons from Japan*. Pinter, London.
- García-Carbonell, N., Guerrero-Alba, F., Martín-Alcázar, F., & Sánchez-Gardey, G. (2021). Academic human capital in universities: definition and proposal of a measurement scale. *Science and public policy*, 48(6), 877-888.
- Golikov, A., Kudaka, M., Sergeev, V., Sergeeva, I., Tishin, P. & Tumakova, E. (2018). Human capital as a basis for the development of a modern university. In: Mottaeva, A., Melović, B. (eds.) International Scientific Conference Environmental Science for Construction Industry – ESCI 2018, MATEC Web of Conferences 2018, vol. 193, p. 05059. EDP Sciences, Ho Chi Minh City.
- Landsberger, H. A. (1961). Parsons’ theory of organizations. İçinde M. Black (Der.), *Parsons: A critical examination*. (214-249). Printice-Hall, Inc.
- Lawton Smith, H. (2003). Knowledge organizations and local economic development: The cases of Oxford and Grenoble. *Regional Studies*, 37(9), 899-909.
- Lenger, A. (2006). Bölgesel yenilik sistemleri ve devletin rolü: Türkiye’deki kurumsal yapı ve devlet üniversiteleri. *Ege Academic Review*, 6(2), 141-155.
- Lundvall, B.-A. (ed.) (1992), *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. Pinter, London.
- Nelson, R.R. (ed.) (1993). *National innovation systems: A comparative analysis*. Oxford University Press.
- NEVÜ İhtisaslaşma Koordinatörlüğü (2022). Doğal ve Kültürel Miras Turizmi İhtisaslaşma Stratejisi ve Yol Haritası 2022-2026, Simtel, Nevşehir.
- Odabaşı, Y., (2006). Değişim ve dönüşümün aracı olarak girişimci üniversite, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(1), 87-104.
- OECD, (n. d.) Productivity, human capital and educational policies. Erişim Tarihi; 6 Temmuz 2023, <https://www.oecd.org/economy/human-capital/>
- Özer, Y. E. (2011). Girişimci üniversite modeli ve Türkiye. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2), 85-100.
- Parsons, T. (1951). *The social system*. Free Press.

- Parsons, T. (1956). Suggestions for a sociological approach to the theory of organizations-I. *Administrative Science Quarterly*, 1(1), 63-85.
- Röpke, J. (1998). The entrepreneurial university: innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy. In: Working Paper. Philipps-Universität Marburg, Germany.
- Rukancı F. & Anameriç H. (2004). “Bilgi Toplumu ve Toplumun Bilgilenmesinde Kütüphanelerin Rolü”. Yay. Haz. Arslantekin & F. Özdemirci, Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 21-24 Ekim 2004 (2004) 330-338. Ankara.
- SBB (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2018). 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı. Erişim Tarihi; 11 Temmuz 2023, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/2019_Yili_Cumhurbaskanligi_Yillik_Programi.pdf
- SBB (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2022). 2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yılı Yatırım Programı. Erişim Tarihi; 11 Temmuz 2023, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/2023_Yili_Yatirim_Programi-19012023.pdf
- SBB (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (2023). 2023 Yılı Yatırım Programı. Erişim Tarihi, 11 Temmuz 2023, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/2023_Yili_Yatirim_Programi-19012023.pdf
- SBB (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (n. d.). Yıllık Programlar. Erişim Tarihi; 17 Mart 2023, <https://www.sbb.gov.tr/yillik-programlar/>
- SBB (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı), (n. d.). Kalkınma Planları. Erişim Tarihi; 17 Mart 2023, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Sungur O. (2015). Üniversitelerin bölgesel kalkınmada değişen rolü ve girişimci üniversite kavramı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(4), 35-61.
- Tonta, Y., & Küçük, M. E. (2005). Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde temel dinamikler. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(4), 449-464.
- Tödtling, F., & Kaufmann, A. (1999). Innovation systems in regions of Europe: A comparative perspective. *European planning studies*, 7(6), 699-717
- Ulrich, W. & Dash, D. P. (2013) ‘Research skills for the future: summary and critique of a comparative study in eight countries’, *Journal of Research Practice*, 9, 1–21.
- Ünal, Y. (2009). Bilgi toplumunun tarihçesi. *Tarih Okulu*, 5, 123-144.
- Yiğit, A. G. & Maden, S. (2019). Bölgesel kalkınma politikalarındaki dönüşüm: yeni bölgesel yaklaşımı ve Türkiye yansımaları. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 113-120.
- YÖK (Yükseköğretim Kurulu), (2020a). Yükseköğretimde İhtisaslaşma ve Misyona Farklılaşması: İhtisaslaşma Üniversiteleri, Ankara. Erişim Tarihi; 11 Temmuz 2023, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2020/misyona-faklilasmasi-ve-ih-tisaslasma-arastirma-universiteleri.pdf>
- YÖK (Yükseköğretim Kurulu), (2020b). Yükseköğretimde İhtisaslaşma ve Misyona Farklılaşması: Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler, Ankara. Erişim Tarihi; 04 Eylül 2023, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2020/bolgesel-kalkinma-odakli-universiteler.pdf>

EXTENDED SUMMARY

Since the 1960s, in the process of transitioning from an industrial to an information society, information has begun to take place among the production components (Ünal, 2009; Cansız, 2016a). In this period, at the same time, the transition from linear innovation models to innovation system approaches started (Tödtling and Kaufmann, 1999; Dökmen, 2009), innovative entrepreneurship approaches emerged (Cansız, 2013), public-led investment in technology was emphasised (Çalışır and Gülmez, 2010), and universities started to transform from education-based models to research universities and entrepreneurial university models. Moreover, the way universities do business has changed, and universities have taken on a third mission. In other words, universities have transformed from historically education-oriented universities to entrepreneurial universities that integrate education, research, and regional development functions (Röpke, 1998; YÖK, 2020). This mission is directly related to the emergence of the new regionalism approach and the shift from a linear innovation approach to an innovation systems approach. The changing and diversifying roles of universities and their increasing importance in regional development have been reinforced by the shift from National Innovation Systems (NIS) to Regional Innovation Systems (RIS). Since knowledge and innovation are critical for the growth of RIS, various theoretical frameworks on the role of universities as knowledge providers in regional development have been established (Sungur, 2015).

In Turkey, the first supportive initiatives for the role of universities in regional development started in the 1990s and 2000s. The most comprehensive of these efforts was the implementation of the Mission Differentiation and Specialisation Aimed at Regional Development Programme by CoHE in 2016. Within this programme, NEVU was announced as a the Mission Differentiation and Specialisation Aimed at Regional Development University in the field of "Natural and Cultural Heritage Tourism" on November 12, 2021. In this context, this study has four main objectives: (1) To address the functioning of the ecosystem by identifying the components of the regional development-oriented specialization ecosystem of universities, (2) To address the transformations of universities, one of the main actors of the ecosystem, in the information society, (3) To evaluate the programme by analysing it from the perspective of the regional innovation system of the "Mission Differentiation and Specialisation Aimed at Regional Development Programme", which is supported by CoHE in terms of academic staff and financially supported by the Presidency of Strategy and Budget, and (4) As a university involved in the specialisation, to produce a map and model of what has been done in this process at NEVÜ and to present a document that can both guide specialised universities and make suggestions that will contribute to the main project. In line with these aims, the research questions of the study were determined as follows:

- What are the components that make up the regional development-oriented specialisation ecosystem of universities, and how do they function?
- What conditions are shaped by the transformation possibilities of universities, which are one of the main actors in the ecosystem, in the specialisation process?
- What is the position of cooperation in the functioning of the ecosystem?
- What are the effects of the capital types of universities on the success of the specialisation process?
- What are the constraints of the specialisation ecosystem?

The components that determine the structure and functioning of the regional development-oriented specialisation ecosystem, which is shaped within the framework of the aforementioned programme, are examined in this study using Parsons' System Theory, and the related analysis is expanded using Bourdieu's Capital Theory. As a result, the specialised ecosystem has the characteristics of a system with structural components that separate it from other systems and that functions in accordance with a specified purpose. These structural components represents the 'actors' of the ecosystem; objectives determined by central policies include 'variables' consisting of internal and external resources to be used to achieve the objectives. While the 'operation' component of the system represents the actors' strategies for integration, resource use, and goal achievement, the 'harmony', 'development, and contribution' components represent the actors' cooperation and actions towards goal realisation.

In this framework, firstly, the policies followed for the specialisation of universities in Turkey, the specialisation process, and specialised universities are focused on. Then, NEVU's specialisation application process, the university's announcement as a specialisation university, the establishment of the Specialisation Coordinatorship, the preparation of the Strategy and Road Map, staffing demands, the establishment of the budget mechanism, and stakeholders were presented in detail. In these processes, the importance of cooperation between actors in the transfer of knowledge and experience and in relations with stakeholders was emphasised. Furthermore, the functions of the university's human, social, and economic capitals at each stage of the specialisation process are outlined in detail.

According to the conclusions drawn from this study, the most important aspects anticipated to be effective in the success of the regional development-oriented specialisation ecosystem in terms of structural characteristics and

functioning are policy and resource components. As a result, the development of inclusive policies, as well as the defining of the main goal, source, and functioning of the policies, are critical for the process's orderly continuation. It is anticipated in these policies that regulations such as the definition of staff for specialisation, the allocation of additional vice-rector staff to carry out the specialisation process, and the monitoring, evaluation, and impact analysis of the budgets provided by the Presidency of Strategy and Budget will contribute to the flawless functioning of the process. Furthermore, in terms of operation and cooperation, it is critical that the BAP (Scientific Research Projects) Regulation should be reviewed in such a way that projects to be carried out with stakeholders, who are the other actors in the ecosystem, are taken into account by considering inter-institutionality and include projects for the region. Moreover, determining the current project execution capacity that shapes the specialisation-oriented activities of academicians and supporting them at necessary points, establishing cooperation with other actors of the ecosystem, and increasing their entrepreneurial capacity will be effective in the development of the internal resources of the university, consisting of human, social, and economic capital. Last but not least, the determination of strategies that are based on the objectives established by the policies and that shape the internal functioning of the organisation is one of the key points regarding the functioning of the ecosystem. Another prominent point regarding the functioning of the ecosystem is that the components act in harmony. For this reason, it is important to develop the intra-institutional and inter-institutional cooperation potentials of the national and regional actors in the ecosystem and to determine the regulatory strategies for this. From this point of view, the achievement of regional development-oriented goals by the ecosystem as a system is closely related to the systematic and integrated action of all its components. The arrangements and activities to be carried out in line with the specified opportunities and conditions can be considered an important step in the regional development-oriented transformation of universities, which are the main actors of the ecosystem in the information society